

Artistiek leider DNO-koor
Ching-Lien Wu

Zingen met
**Alexander-
Techniek**

Leoni Jansen
op de Barricade

Rising star

Laura Mvula
en het Metropole Orkest

DE **VRIJDAG**
VAN **VREDENBURG**

2014|2015 TIVOLIVREDENBURG

 avrotros

Markus Stenz

Gijs Leenaars

Vocaal genieten

met het **Groot Omroepkoor**
in het nieuwe TivoliVredenburg

▶ **Bestel nu met bijna 25% korting!**
Vier concerten van € 128,- voor € 99,-

De AVROTROS Vrijdag van Vredenburg brengt de mooiste vocale programma's naar hartje Utrecht met in de hoofdrol het Groot Omroepkoor, het Groot Omroepvrouwenkoor en grote vocale solisten. Vier concerten, vier unieke ervaringen in de grote zaal van TivoliVredenburg. Speciaal voor lezers van Zing Magazine voor slechts € 99,- in plaats van € 128,- Reageer vóór 15 januari en u geniet met bijna 25% korting!

Terug in de binnenstad van Utrecht

Na zeven seizoenen is De Vrijdag van Vredenburg weer terug in de binnenstad van Utrecht. De concerten vinden plaats in de grote zaal van het vroegere Muziekcentrum Vredenburg, die is geheel gerenoveerd en naadloos ingepast in de spectaculaire nieuwbouw van het nieuwe TivoliVredenburg.

Meer informatie en route: www.tivolivredenburg.nl.

Aanvang: concert 20.15 uur / (gratis) inleiding 19.30 uur.

Bestellen:

Telefonisch via de kassa van Vredenburg, 030-2314544 o.v.v. 'Vocaal genieten'. Uw kaarten worden u zo spoedig mogelijk thuisgestuurd. Toegangskaarten zijn **inclusief gratis pauzeconsumptie, garderobe, een uitgebreid programmaboek en inleiding.**

VRIJDAG 23 JANUARI 2015

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor

Markus Stenz dirigent

Edward Caswell koordirigent

Rosemary Joshua sopraan

Rosanne van Sandwijk sopraan

Attilio Glaser tenor

Maxim Rysanow altviool

Kancheli: *Styx, voor altviool, koor en orkest*

Mendelssohn: *Lobgesang, opus 52*

VRIJDAG 6 FEBRUARI 2015

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor

Pietari Inkinen dirigent

Gijs Leenaars koordirigent

Mariangela Sicilia sopraan

Wagner: *Ouverture Parsifal*

Respighi: *Fontane di Roma*

Verdi: *Quattro pezzi sacri*

VRIJDAG 13 MAART 2015

Groot Omroepvrouwenkoor
Pieter-Jelle de Boer dirigent

Janáček: *VI í stopa (Het wolvenspoor)*, 3.

Belveder uit 'Hrad anské písní ky'

Stravinsky: *Cantate*

Brahms: *Vier Lieder aus dem Jungbrunnen*
(uit opus 40)

Schumann: *Drei Lieder opus 114*,
Ständchen

VRIJDAG 27 MAART 2015

Groot Omroepkoor
Instrumentaal ensemble uit
het Radio Filharmonisch Orkest

Gijs Leenaars dirigent

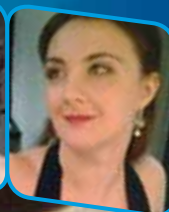
Escher: *Ciel, air et vents*

Varèse: *Octandre*

Dusapin: *Dona eis*

Brahms: *Fünf Gesänge opus 104*

Mozart: *Divertimento in Bes KV 270*

een
concertserie
van

10

'Het is fijn om als artiest boven de muziek te staan', zegt Leoni Jansen. De zangeres sprak met Gerdjan Rapati, onder meer over haar nieuwste programma Barricade.

IZALINE CALISTER EN LEONI JANSEN

FOTO JOSE ELDERING

16 Wu spreekt

Het eerste interview in Nederland met de nieuwe artistiek leider van het Koor van De Nationale Opera: dirigente Ching-Lien Wu.

CHING-LIEN WU

FOTO DE NATIONALE OPERA

18 Alexandertechniek

Alexandertechniek zweverig? Nee hoor, het is juist praktisch. Twan Geurts onderging een sessie.

ALEXANDERTECHNIEK

FOTO MARTJE KEETMAN

22 Zangfenomeen Laura Mvula

Op 28 november staat ze met het Metropole Orkest in Paradiso. De snelle opmars van zangeres Laura Mvula en haar bijzondere samenwerking met het Metropole Orkest.

LAURA MVULA

FOTO JOSH SHINNER

24 Hilliard stopt

Het is welletjes geweest voor de vier mannen van het befaamde Hilliard Ensemble. Dolf Weverink blikt terug bij het afscheid.

HILLIARD ENSEMBLE

FOTO MARCO BORGHEVE

26 Top100

Het einde van het jaar nadert. Tijd voor ZINGmagazine's jaarlijkse Top100 van de Koormuziek.

Zingen als dagelijkse kost

'Zingen is gewoon praten op muziek. Maar dat zit er bij Nederlanders niet ingebakken. [...] In Afrika vind je dat wel. Daar is zingen part of life', aldus Leonie Jansen in het interview in deze ZINGmagazine. Het is waar. Het onbekommerde zingen zit Nederlanders niet in de genen. Ik was ooit met het Ricciotti Ensemble in Zuid Afrika, en daar werd op elke straathoek gezongen. Soms zonder enige reden of aanleiding. Iemand begon en vervolgens haakten willekeurige voorbijgangers aan en was het feest op de straathoek. Wat heerlijk als zingen zo bij het dagelijks leven hoort. Stel je eens voor dat de oppositie in de Tweede Kamer massaal in een protestlied uitbarst, of bij de bushalte op een namiddag spontaan een meerstemmig 'De bloempjes gingen slapen, zij waren geurensme' weerklinkt. Ik ben voor een Nationale Zingdag. Een dag waarop heel Nederland elkaar toezingt: in de kantine, op straat, in de winkel en op elke straathoek. Wedden dat dat meer zoden aan de dijk zet voor onze participatiesamenleving dan een wetboek vol regels?

Oswin Schneeweisz,
hoofdredacteur ZINGmagazine
redactie@zingmagazine.nl
www.facebook.com/zingmagazine.nl

FOTO ROELSMA

VERDER IN DIT NUMMER

- 4 **Podium** Wilke te Brummelstroete herdenkt Frans Brüggen
- 5 **A prima vista** Nieuws uit de zangwereld
- 9 **Opmaat** Van en voor dirigenten
- 15 **Verse noten** Bladmuziek voor (koor)zangers
- 21 **Koorportret** Zanggroep Voices
- 27 **Service** Agenda, concerten en festivals, cd's en boeken
- 37 **Nazit** Lezers laten van zich horen
- 38 **Colofon** Volgende ZINGmagazine en Motiefjes

**Meesterlijke dirigent,
fabuleuze blokfluitist.
Zijn bladmuziek altijd in een
AH plastic tasje. Magisch,
wijs, spiritueel, to the point.
De onlangs overleden
Frans Brüggen was een
unieke grootheid en
een mooi mens, aan wie
ik veel te danken heb.**

**MEZZOSOPRAAN
WILKE TE BRUMMELSTROETE**

WERKTE GEDURENDE ZESTIEN JAAR
VEEL SAMEN MET FRANS BRÜGGEN
EN MAAKTE DIVERSE CD-OPNAMES MET HEM.

Ode aan Frans

Toen ZINGmagazine me vroeg iets over hem te schrijven, aarzelde ik dan ook geen moment. Op 13 augustus j.l. schreef ik in de social media: 'Vandaag is mijn held en vriend Frans Brüggen overleden. Meer dan zestien jaar mocht ik op je vleugels meevliegen. Veelal met de prachtige 'geluksmachine' (Anna Enquist's omschrijving van het Orkest van de 18e Eeuw), en met veel andere internationale orkesten bereisden we samen de wereld. Je was altijd mijn muzikale ijkpunt, wat ik ook deed. Liefste Frans, dank je wel voor jouw muziek en ons gezamenlijk musiceren. Ik hou van je, de dood voorbij!' Gelukkig heb ik hem dit bij leven ook wel kunnen zeggen, hoewel hij ongemaakt was met complimenten. Hij zei dan 'ja, ja, we gaan gewoon verder mooie dingen doen, hoor'.

Hij was een man van weinig woorden, maar alles wat hij zei, in repetities of daarbuiten, had een speciale lading, humor of noodzaak waar je naar wilde luisteren, niet omheen kon. Het ging hem altijd en alleen om de muziek, wars van uiterlijk vertoon, en hij hield niet van compromissen. Dat laatste was eigenlijk nooit een probleem, want we wilden het allemaal graag zo uitvoeren zoals Frans het voor ogen had. Vraag me niet waarom, het was gewoon zo. In al die jaren heb ik misschien één keer gevraagd of het tempo van een aria (*Laudamus te* uit Mozart's Grote Mis in c-mol) iets langzamer mocht. Als mezzo had ik voor die coloraturen in hoge ligging iets meer tijd nodig om ze goed te raken. Hij dacht na en zei toen 'nee hoor, het moet echt zo, Wilke, kijk maar...' en hij legde uit hoe het tempo in de orkestpartij werkte. Nou, toen werd

FRANS BRÜGGEN

FOTO FRIEK VAN ASPEREN

het zweten... Maar verder hield ik erg van zijn tempovastheid en de logica ervan. Met zijn typische manier van dirigeren (vingers in een stand alsof hij de blokfluit nog vasthield) en de uitdrukking in zijn ogen, was musiceren met hem altijd magisch, kernachtig, terug naar de essentie van het stuk. En hoewel hij zelf een gruwelijke hekel aan vliegen had, kreeg de muziek bij hem een zwevend karakter. Juist dat laatste was zijn handelsmerk. Een onnavolgbare wijze van fraseren, ademen op niet gebruikelijke plekken en een unieke timing. Soms kreeg ik het gevoel dat het hele orkest zou gaan opstijgen. Het ontroerde me zeer. Dat hij een bijzonder brein had, bleek niet alleen uit die uitzonderlijke muzikaliteit, maar ook uit zijn bijzondere geheugen en telepathische opmerkingen. Vaak verraste hij mij met een vraag over

iets waar ik zelf ook net mee bezig was. Ooit had ik hem verteld dat ik voor mijn zangcarrière in Ierland als bioloog gewerkt had. Zeker tien jaar later, in 2011, zijn we in Japan en begroet ik hem zoals gewoonlijk even in zijn kleedkamer voor het concert. Uit het niets zegt hij ineens: 'Weet je, ik zat te denken... Waarom ben je eigenlijk niet in Ierland blijven wonen?' Ik, verbaasd: 'hoezo vraag je dat?' 'Dan had je misschien daar een leuke man gevonden.' Ook daar maakte hij zich druk om. Onbegrijpelijk, en mooi. Mijn verklaring was altijd dat hij wel een lijntje met boven moest hebben. En nu is hij daar zelf. Lieve Frans, rust zacht daar! Ik mis je, zoals zovelen met mij.

REAGEREN? ZET JE REACTIE OP
WWW.FACEBOOK.COM/ZINGMAGAZINE.NL OF
STUUR HEM NAAR REDACTIE@ZINGMAGAZINE.NL

Liedbegeleiding op Liszt Concours

Op 26 oktober gaat het tiende Internationaal Franz Liszt Pianoconcours van start. Ditmaal schenkt het evenement speciale aandacht aan liedbegeleiding. 'Het is een experiment', zegt directeur Quinten Peele. 'Wij vonden het een waardevolle toevoeging aangezien we de kandidaten zo ook kunnen toetsen op samenspel. Het repertoire van een topmusicus is immers breder dan alleen virtuoze solostukken.' Liszt schreef 1200 werken voor piano solo, maar ook een stuk of dertig liederen. De liederen worden gezongen door sopraan Estefanía Perdomo Nogales en tenor Peter Gijsbertsen.

DE HALVE FINALE VINDT PLAATS VAN 1 TOT 4 NOVEMBER IN TIVOLIVREDENBURG • WWW.LISZT.NL

SASKIA GIORGINI (PIANO) EN PETER GIJSBERTSEN (TENOR) TIJDENS MASTERCLASS OLV PIANIST JULIUS DRAKE, TER VOORBEREIDING VAN HET 10E LISZT CONOURS

Nieuwe directeur BALK

FOTO MOOM PHOTOGRAPHY

PEPIJN LAGERWEY

Pepijn Lagerwey is de nieuwe directeur van BALK (de Bond voor A capella Lichte muziek zingende Koren en zanggroepen). Op 1 oktober neemt hij het stokje over van scheidend directeur Ruut te Velthuis. Lagerwey: 'Ik

vind het een uitdaging. BALK is een relatief jonge en enthousiaste organisatie die in korte tijd enorm is gegroeid. Deze functie past mooi bij mijn cv. Ik heb kunstmanagement gestudeerd in Utrecht en ben al jarenlang actief als dirigent en arrangeur. Waar ik met BALK naartoe wil? Ik wil het eerste jaar gebruiken om de organisatie en de mensen goed te leren kennen en te werken aan ons missie- en visiedocument. Ik zie veel kansen voor een organisatie als BALK. We vertegenwoordigen een grote achterban en er valt nog veel te doen op het gebied van ondersteuning en stimulering.'

WWW.BALKNET.NL

Classical: NEXT naar Nederland

Professionals uit alle landen verzamelen zich al vier jaar lang eenmaal per jaar op het Classical:Next Congres. Voorheen speelde dit evenement zich af in Wenen en Berlijn. Dit jaar wordt het voor de eerste maal gehouden in de Rotterdamse Doelen, van 20 tot en met 23 mei 2015. 'We vinden het geweldig om samen te mogen werken met een gevestigde muziekinstelling, met zo'n lange en indrukwekkende

staat van dienst, zegt Jennifer Dautermann, directrice van Classical:Next. Het evenement is meer dan een congres. Men wil vooral aandacht schenken aan innovatieve projecten in de klassieke muziekindustrie. Zo zijn er concerten waarop jong talent zich presenteert, lezingen van bekende musici en rondetafelgesprekken.

MEER INFO: WWW.CLASSICALNEXT.COM

FOTO RIEN VAN RUTHOVEN

Concert tussen de schuifdeuren

Huiskamerconcerten zijn een leuk alternatief voor het concertzalencircuit. Wie op zoek is naar een ensemble of koor(tje) voor in de huiskamer, wie graag eens zo'n concert zou bezoeken of wie zelf eens wil optreden tussen de schuifdeuren kan terecht op internet. Cultuurondernemer Roel van Dongen bedacht het concept sitecluster: door verschillende domeinnamen aan elkaar te koppelen en naar elkaar te laten verwijzen brengt hij vraag en aanbod bij elkaar.

ZIE WWW.HUISKAMERCONCERT.NL, WWW.HUISKAMERVOORSTELLINGEN.NL EN/OF WWW.HUISKAMEROPTREDENS.NL

Compositiewedstrijd voor jongemannenchor

In 2015 presenteert het honderdjarige Stadsjongenschor Oldenzaal de liedbundel 'Boys, keep on singing!'. Het koor heeft een compositiewedstrijd uitgeschreven voor de categorie 'Jongemannenchor', om componisten te stimuleren meer te schrijven voor deze bijzondere leeftijdscategorie van 14 t/m 21 jaar. De drie beste composities worden opgenomen in de bundel. In het bestaande repertoire voor kinderchor, jeugdkoor of het muziekonderwijs wordt vaak nauwelijks rekening gehouden met jongens- en jonge mannenstemmen. In 'Boys, keep on singing!' staat de ontwikkeling van het jongenschor en de jongensstem juist centraal. De liedbundel wordt gepresenteerd tijdens het Symposium en Jongenskorenfestival op 5 en 6 juni 2015 in Oldenzaal.

VOOR INFO MBT DE COMPOSITIEWEDSTRIJD,
MAIL PROJECTLEIDING@STADSJONGENSKOOR.NL,
OF KIJK OP JONGENSKORENFESTIVAL.NL

FOTO ANS DEKKERS FOTOGRAFIN

And the winner is...

SOLO

COLUMN DOOR IVETTE VAN LAAR

ZINGEN VAN MENS TOT MENS

Het is een herfstige dag. Rond lunchtijd loop ik met de activiteitenbegeleidster van een verpleeghuis langs de huiskamers waar ik 's middags zal zingen als Diva Dichtbij. Het betreft een gesloten afdeling waar mensen met dementie wonen. We stuiten op bezwaar bij het personeel, omdat de zware tafel aan de kant geschoven moet worden om de huiskamer tot theaterzaal om te toveren. Eén van de bewoonsters vraagt: 'Oh, gaan we dan ook dansen?' Haar ogen glinsteren bij het idee en met haar armen in de lucht swingt ze in haar stoel. Een personeelslid vraagt wat zij dan tijdens het optreden moeten doen. Moet er koffie geschonken worden? 'Alstublieft geen koffie' antwoord ik, 'kom er gezellig bij zitten en geniet mee!' Het is ook voor het personeel waardevol om te zien wat muziek los maakt. Hun bedenkingen verdwijnen dan ook snel, als ze me 's middags bij een vrouw aan bed zien zingen. De verwachting is dat ze nog maar een paar dagen te leven heeft. Ze is voor een groot gedeelte van de dag onbereikbaar en als ze wel wakker is roept ze constant om de zuster. Bij mijn binnenkomst is ze onrustig, maar zodra ik zing wordt ze stil en gaan haar ogen open. Die blijven me rustig aankijken tot het einde van het optreden. Bij het *Ave Maria* stromen er tranen bij de personeelsleden en mantelzorger.

Vijf minuten later is het feest in de huiskamer eraast. Herinneringen worden opgehaald bij 'Weet u nog wel, die avond in de regen?' Als ik een Spaans lied aankondig dat over een moeder en dochter gaat zegt een vrouw: 'Die zullen dan wel kabbelen!' Schot in de roos. Even later vraag ik de vrouw die eerder zo graag wilde dansen ten dans. Ze wil niet. Kan ze niet meer. Maar zodra 'Parlez moi d'amour' klinkt en ik haar de hand reik staat ze op, zingt ze met me mee en dansen we er vrolijk op los. Ondertussen maakt ze de meest jolige opmerkingen zodat ik moeite heb om te blijven zingen, maar we hebben de grootste lol. Zingen van mens tot mens, met oprechte aandacht. Het opent deuren die anders gesloten blijven. Intense, waardevolle en verrassende ontmoetingen zijn het. Ook voor mezelf.

IVETTE VAN LAAR IS ZANGERES EN ZANGPEDAGOG. ZE ZINGT O.A. BIJ DIVA DICHTBIJ EN MUZECOLLECTIE/MUZEHOEF. MOMENTEEL VOLGT ZE DE LICHTENBERGERMETHODE-OPLEIDING IN DUITSLAND. WWW.IVETTEVANLAAR.NL

VU-KAMERKOOR

DEIRDRE ANGENENT – IVC BRAVA KIJKERSPRIJS 2014

De Canadese tenor Andrew Haji is, na zijn indrukwekkende uitvoering van Donizetti's aria *Una Furtiva Lacrima* op de finale van het Internationaal Vocalisten Concours in Den Bosch, winnaar geworden van de Grand Prix 's-Hertogenbosch. Haji won ook de Persprijs en de Prijs van de Junior Jury. De Opera Prijs ging naar de Amerikaanse mezzosopraan Florieke Beelen, en de Toonkunst Oratorium Prijs was voor de Britse mezzosopraan Catriona Morison. De Nederlandse sopraan Deirdre Angenent (zie foto) ontving de IVC brava kijkersprijs.

WWW.GUSTAVMAHLERSTICHTING.NL/CONCERT_ARCHIEF.PHP

VU-kamerkoor zingt zelfstandig

'Zonder wrijving geen glans': het is een wel heel symbolische titel voor het nieuwste programma van het VU-kamerkoor. Aan wrijving immers geen gebrek in het huidige politieke klimaat. Steeds meer universiteitsensembles moeten, als gevolg van bezuinigingen, zelfstandig verder. Het VU-kamerkoor is een van de vier muziekgezelschappen van de Vrije Universiteit die op eigen benen moet staan, al wordt het koor nog wel financieel ondersteund door de VU. Op 21 en 22 november geeft het koor zijn eerste concerten als 'zelfstandig gezelschap', met muziek van Palestrina tot Penderecki.

VR 21 NOV, LUTHERSE KERK, UTRECHT EN ZA 22 NOV, WAAELSE KERK, AMSTERDAM • WWW.VUKK.NL

CAMARATA TRAJECTINA IN HET WANT VAN DE BATAVIA

Camarata Trajectina 40

Het oude-muziekensemble Camarata Trajectina, gespecialiseerd in Nederlandse liederen van de Middeleeuwen tot en met de Gouden Eeuw, bestaat veertig jaar. Dat wordt gevierd met een jubileumconcert op 30 november in de Geertekerk in Utrecht. Ook verschijnt er een door Jolande van der Klis geschreven jubileumboek, over de geschiedenis van dit bijzondere ensemble. Daarnaast worden alle 950 audio-opnamen die het gezelschap in de afgelopen veertig jaar maakte toegevoegd aan de Nederlandse Liederenbank, waar je ze kunt beluisteren én aanschaffen. Recent ontving de Nederlandse Liederenbank de Dataprijs 2014.

WWW.LIEDERENBANK.NL • WWW.CAMARATA-TRAJECTINA.NL

Nieuw Festival in TivoliVredenburg

Nederland is een nieuw evenement rijker: de Buma Classical Convention. 'Het festival heeft alles in zich om een internationaal platform te worden voor klassieke muziek', aldus Frank Helmink, directeur van hoofdsponsor Buma Cultuur. De Buma Classical Convention wordt een combinatie van conferentie en festival. Vrijdag 28 november is de conferentiedag, met onder meer internationale *keynote speakers* over het thema innovatie, en op zaterdag 29 november kun je luisteren naar het beste en nieuwste wat Nederland heeft te bieden op het gebied van klassieke muziek.

VR 28 (CONFERENTIE) EN ZA 29 NOV (FESTIVAL) 2014, TIVOLIVREDENBURG UTRECHT • WWW.BUMACLASSICALCONVENTION.COM

Concertgebouw in de klas

Het Koninklijk Concertgebouw presenteert vanaf 1 januari 2016 een nieuwe, eigentijdse muziekleerlijn voor basisschoolleerlingen van groep 1 t/m 8, de Digitale Leerlijn Muziek (DLM). Ook lokale muziek scholen, podia, orkesten en ensembles kunnen zich bij de DLM aansluiten. De DLM biedt volgens het persbericht een 'muzikale ontdekkingsreis voor leerling én leerkracht, voor het hele muzikale spectrum (waaronder klassiek, pop, jazz & wereldmuziek)'. Het programma wordt vanaf januari 2016 gedurende een half jaar gratis aangeboden aan alle 7100 Nederlandse basisscholen.

WWW.CONCERTGEBOUW.NL

J.S. Bach

Weihnachts-Oratorium

Nederlands Kamerkoor
& Concerto Copenhagen
o.l.v. Risto Joost

*Dé kerst-
traditie*

Woensdag 17 december, 19:30
Amsterdam, Muziekgebouw aan 't IJ
Donderdag 18 december, 19:30
Amsterdam, Muziekgebouw aan 't IJ
Zaterdag 20 december, 19:30
Naarden, Grote Kerk
Zondag 21 december, 14:15
Arnhem, Musis Sacrum

Nederlands
Kamerkoor

Lage btw-tarief voor dirigenten een feit

Mr. Dr. Ton Lamers wist het in 2011 al 100% zeker: een dirigent mag voor alle repetities het lage btw-tarief (6%) in rekening brengen. Hij stond destijds met succes de dirigent bij in de Cantiamo zaak (zie ZM 47). Maar ondanks dat er een rechterlijke uitspraak was bleef er veel discussie en onduidelijkheid. De Verenigde Nederlandse Korenorganisatie (VNK) en de Koninklijke Nederlands Muziek Organisatie (KNMO) richtten zich tot de politiek om daar een einde aan te maken.

Staatssecretaris Wiebes van financiën is duidelijk: 'Voor repetities die samenhangen met en noodzakelijk zijn voor optredens die door het publiek kunnen worden beluisterd of aanschouwd, geldt het verlaagde btw-tarief voor uitvoerende kunstenaars. Voor de toepassing van dit verlaagde btw-tarief is niet relevant of de repetities worden geleid door een vaste of een ingehuurd (invallende) dirigent. Voor het leiden van repetities die niet samenhangen met en noodzakelijk zijn voor optredens die door het publiek kunnen worden beluisterd of aanschouwd, geldt het algemene btw-tarief (21%). Voor de toepassing van het verlaagde btw-tarief voor uitvoerende kunstenaars is geen verschil in behandeling tussen repetities die samenhangen met en noodzakelijk zijn voor de optredens van musici en dirigenten. De Belastingdienst onderschrijft de uitspraak van de rechtbank (Rechtbank Haarlem van 5 oktober 2011) en heeft geen hoger beroep aangetekend tegen die uitspraak. De dienst van een vaste dirigent bestaande in het leiden van repetities valt derhalve onder het verlaagde btw-tarief wanneer die repetities samenhangen met en noodzakelijk zijn voor optredens. [...] Voor de toepassing van het juiste btw-tarief zal voor de Belastingdienst duidelijk moeten zijn dat het koor of orkest één of meer optredens verzorgt die door het publiek kan c.q. kunnen worden beluisterd of aanschouwd. Een dirigent kan dit aantonen door een bescheid te bewaren in zijn administratie waaruit dit blijkt.' Blijft over de vraag hoe koren en hun dirigenten hier in de praktijk mee om gaan. Ook is het de vraag of het lage btw-tarief nu ook van toepassing is op regisseurs, choreografen pianisten die betrokken zijn bij de voorbereiding van uitvoeringen. Hierover meer in een volgende editie.

Cursus kinderkoördirectie

ACADEMY OF VOCAL ARTS

Beginnende kinderkoördirigenten die meer willen weten van methodiek en repetitietechniek, dirigeertechniek, stemvorming en intonatie en repertoire kunnen in 2015 bij Marijke van

Klaveren en Silvere van Lieshout in de leer. De Cursusdagen: zaterdag 10 en 31 januari, 7 maart, 11 april en 16 mei 2015, telkens van 13.30 tot 16.30 uur. De deelnemersbijdrage is

€ 165,- en de cursuslocatie is Academy of Vocal Arts in Den Haag.

WWW.ACVA.NL

Studiedag Lichte muziek

Op zaterdag 30 mei 2015 leert docent Merel Martens, dirigent van onder meer vocal group Pitch Control en VOÏSZ, je hoe je zangtechniek kunt inzetten om de sound van je koor uit te breiden. Ook besteedt ze aandacht aan vocale improvisatie, waarbij je met elkaar zonder voor-

bereid te zijn tot een leuke groove of circle song kunt komen. De studiedag wordt georganiseerd door Maestro en vindt plaats in de Kunstbalie, Tilburg. Kosten: € 27,50.

WWW.STICHTINGMAESTRO.NL

Nascholingsprogramma amateurdirigenten

LOUIS BUSKENS

Speciaal voor mensen die het Diploma Amateurkoördirigent op zak hebben, maar ook voor andere belangstellenden, organiseert het Utrechts Centrum voor de Kunsten de MDO+ nascholingsdagen, waarin steeds één bepaald aspect van de koördirectie grondig wordt uitgediept. Je kunt je per ochtend afzonderlijk aanmelden. Zo gaat Jos van der Sijde op 28 november 2014 in op dirigeertechniek, en kun je op 30 januari en 27 maart 2015 onder leiding van dirigent Louis Buskens aan de slag met Jehan Alain's *Messe Modale* voor vrouwenkoor, strijkkwartet en fluit.

DIRIGEERTECHNIEK OLV JOS VAN DER SIJDE, VR 28 NOV '14, 10-13.30U • **KOOR EN INSTRUMENTAAL ENSEMBLE** OLV LOUIS BUSKENS, VR 30 JAN EN 27 MRT '15, VAN 10-13.30U • UCK IN UTRECHT, KOSTEN € 27,50 PER DAG • WWW.UCK-KOORDIRECTIE.NL

Leoni Jansen

'Wees aangesloten op jezelf'

Zangeres en theatermaakster Leoni Jansen heeft pas laat serieus werk gemaakt van haar zangcarrière. Inmiddels heeft ze een groot aantal programma's gezongen en geregisseerd, waarbij ze graag bruggen slaat tussen verschillende culturen. Komend seizoen is ze, samen met zangeres Izaline Calister, te horen in het programma 'Barricade'. DOOR GERDJAN RAPATI

'Ik heb altijd gezongen. Na de kleinkunstacademie ben ik begonnen met Simone Kleinsma en Gerard Cox. Heb ook veel jazz gedaan met Polo de Haas en Pierre Courbois. Ik heb een makkelijke stem waarmee ik altijd hele wilde dingen deed. Vervolgens kwam die televisietijd. Daar werd je meteen veel bekender van. Ja, en toen ik later weer ging zingen was ik ineens de zingende presentatrice.'

'Al heb ik altijd gezongen, ik vond nooit dat ik een goede zangeres was. Dat heeft geduurd tot mijn 45e. Waar dat aan lag? Ik heb een goede stem, heb ook hele goede oren, ben muzikaal, maar het voelde voor mij toch altijd alsof het niet goed op elkaar paste. Het stroomde niet. Je moet die stem en die muzikaliteit met je persoonlijkheid samenbrengen. Dat moet op elkaar zijn aangesloten. Op een gegeven ogenblik ontdekte ik waar het bij mij in zat. Heel toevallig. We hadden een etentje met de directeur van Carré, een vriend van ons, en die zei op een gegeven moment: "Toe, Leoni, doe nog even wat op je gitaartje." Dat eenvoudige, dat was het. Niets meer en niets minder.'

Een andere ingang

'Nee, loslaten is niet het goede woord. Je moet een andere ingang vinden. Je moet met een haakje naar binnen gaan. Nu ik het bij mezelf ontdekt heb, kan ik het ook anderen laten ontdekken. De een moet zijn gevoel meer toelaten, bij de ander kan het juist terloopsheid zijn. Soms zit het in de setting, Dan laat ik iemand zingen terwijl hij zich op iets anders concen-

treert. Want als je dan de focus eraf haalt en even niet met je stem bezig bent, niet met de muziek, dan stroomt het ineens wel. Die muziek en die stem, daar moet je op vertrouwen: die zijn er wel.'

'Wij zingen vaak heel erg op techniek. Dat is logisch, zeker als je als klassieke zangeres zonder versterking een hele concertzaal moet vullen. Ik heb zelf ook jarenlang klassieke zang gestudeerd. Maar er zijn er maar weinig die met die techniek intimiteit weten te bereiken. De natuurlijkheid, daar gaat het om. Nu zeg ik heel vaak: zingen is gewoon praten op muziek. Maar dat zit er bij Nederlanders niet ingebakken. Als wij moeten zingen, dan gaan we er helemaal voor staan. Terwijl wij hier zitten te praten en.... (schakelt moeiteloos over op zingen). In Afrika vind je dat wel. Daar is zingen part of life. Dat maakt het werken met Afrikaanse zangers zo interessant. Dat natuurlijke.'

Stromen

'Ik heb eens het initiatief genomen voor een 'Pyjama night' in het Concertgebouw. Dat was een hele bijzondere nacht. Zo'n vijftig artiesten zongen en speelden slaapliedjes, gekleed in pyjama en zittend op bedden. Ook het personeel van het concertgebouw en het publiek waren in pyjama's gekleed. Ik zong een oud-Keltisch slaapliedje in het Gaelic, dat langzaam tot een climax kwam. Ik heb een hoog middenregister, dus ik hoefde nog niet in mijn kopstem en kon dus ook flink volume maken. Toen merkte ik wat dat is: stromen. Ik voelde het'

‘Het programma ‘Female Factory’ maakte ik ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. We brachten dertien vrouwelijke artiesten uit tien landen bij elkaar. Een van de liedjes die ik zong, was een duet met Annie Grace, in het Gaelic. Ik zong de tweede stem. ‘You have a Celtic soul’, zei ze tegen me. Die bevestiging is een van de redenen geweest dat ik me toen – onder andere – in de Keltische muziek ben gaan specialiseren.’

Theaterconcerten

‘Ik wissel mijn solozangcarrière af met mijn werk als regisseur van theaterconcerten. Want ik vind dat een theatrale setting veel kan toevoegen aan de muziek. Aan de ene kant staat het popconcert. Daar bestaat het publiek uit mensen die praten en drinken. Wil je hun aandacht, dan moet je blijven knallen. Aan de andere kant staat het klassiek concert, waar het publiek alleen aandacht heeft voor de muziek. Die aandacht duurt zolang de muziek duurt. Maar tussen de stukken door valt er een gat. Dan zit iedereen op zijn mobieltje te kijken of in zijn program-maboekje te lezen. En als dan de pianist de trap afkomt, klappen ze weer en luisteren ze aandachtig. Tot de laatste maat.’

‘In het theater werkt dat anders. Daar kun je spanning oproepen. Je bouwt een programma dan heel anders op. Dat doe je met de muziek en tekst, door een totaal verhaal te vertellen, door de timing van de opkomst van de muzikanten, door je manier van staan en kijken. Bij een theaterconcert heb je niet alleen aandacht voor de muziek, maar voor alle details. De praatjes tussendoor zijn even belangrijk als de nummers. Voor veel muzikanten is dat een nieuwe gedachte. Voor hen is de muziek het belangrijkste. Maar naar een theater komen de mensen niet alleen voor de muziek. Ze komen voor de belevenis, voor alles bij elkaar.’

Nieuwsgierigheid

‘Ik draai nu zes, zeven producties per jaar, dus ik heb het aardig druk. Zo’n ‘Masterpeace’ concert bijvoorbeeld in de Ziggo Dome (op 21 september jl, de internationale dag van de vrede – red.), daar komt heel wat bij kijken. Daarin lieten we uit veertien conflictgebieden steeds twee artiesten samen optreden.

Barricade

Voorafgaand aan de première op 8 november in de Kleine Komedie in Amsterdam spelen Leoni en Izaline try-outs in Lelystad, Vught, Oss, Gouda, Drachten, Zaltbommel en Apeldoorn. Daarna zijn er nog 16 uitvoeringen gepland in de theaters van Hellevoetsluis, Hoogeveen, Tiel, Capelle a/d IJssel, Groningen, Schiedam, Roden, Den Helder, Dordrecht, Arnhem, Heiloo, Delft, Veenendaal, Alkmaar, Amsterdam en Zoetermeer. De trailer is te zien op Youtube, zoektermen: ‘Barricade Leoni Jansen’. Voor informatie en kaartjes, zie www.leoni.nl of de websites van de verschillende theaters.

Daarnaast hadden we ook vier internationale sterren als Assala Nasri, Oleta Adams, Roel van Velzen en de Senegalees Baba Maal, een van mijn persoonlijke helden. Het Metropole Orkest deed de begeleiding. Masterpeace had me gevraagd de samenstelling en de regie op me te nemen. Het is een hele toer om iedereen op één lijn te krijgen. Gelukkig hoef ik het niet te organiseren, maar je krijgt wel te maken met ‘die en die neemt een vlucht later, dus die doorloop moeten we anders plannen’. Of ‘de Udspeeler kan niet komen, daar gaan we nog een ander voor zoeken, een ander heeft nog een optreden tussendoor gepland’. Dat gooit dan meteen je hele repetitieschema overhoop.’

‘Zo’n programma begint voor mij niet met: ik moet hoog-nodig een statement voor de vrede maken. Het begint met nieuwsgierigheid. Nieuwsgierigheid naar andere artiesten, hun cultuur en hun muziek. Wel ben ik heel blij dat bijvoorbeeld zo’n internationale Dag voor de Vrede een goede aanleiding is om artiesten en stijlen uit zoveel verschillende gebieden bij elkaar te brengen, want we kunnen altijd heel veel van elkaar leren. En we kunnen laten zien dat het wel degelijk mogelijk is om verschillen te overbruggen, en met elkaar te leven en te werken.’

Aanvullend

‘Ik zie erg uit naar ‘Barricade’, de theatertour die ik dit na-jaar met Izaline Calister ga doen. We zingen protestliederen en

FOTO HESSEL STUUT

Leoni Jansen

- werd geboren in Maarssen, op 18 september 1955
- begon samen met Simone Kleinsma en Gerard Cox begin zeventiger jaren een theatershow
- trad eind jaren zeventig op als jazzzangeres, onder meer bij het North Sea Jazz Festival
- presenteerde vanaf 1982 verschillende televisieprogramma's, waaronder vier jaar het Jeugdjournaal, en vanaf 1987 haar eigen Talkshow 'Jansen en Co'
- stopte uiteindelijk met tv-werk, om zich toe te leggen op muziek en zang
- maakte sindsdien vele voorstellingen, met cultuur- en grensoverschrijdende thema's
- zong onder meer voor Nelson Mandela, en op het trouwfeest van kroonprins Willem-Alexander en Máxima

www.leoni.nl

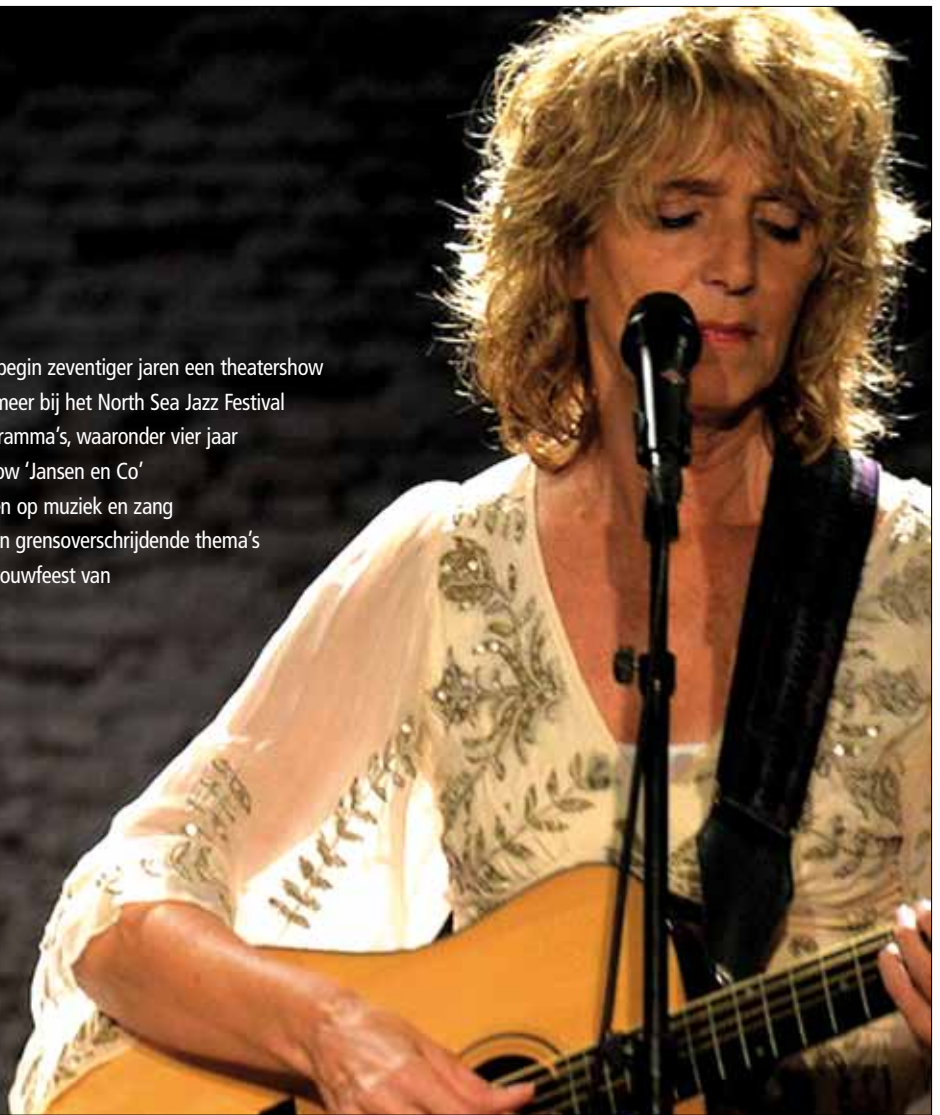

FOTO JOSE ELDERING

vertellen waarom ze zijn geschreven. Op de Parade hebben we een voorproefje laten horen, waarvoor we van de Volkskrant vier sterren kregen. Izaline is een fantastische zangeres uit Curaçao, die haar eigen nummers schrijft en zingt in het Papiaments, en daar een jazzy touch aan geeft. Ze is heel goed in melodische improvisatie – iets waar ze me best iets meer van mag leren. We hebben al eerder met elkaar opgetreden, en dat was altijd een feest. Wij vullen elkaar uitstekend aan: Izaline met haar muzikale ideeën, ik met mijn theaterervaring.'

De kracht van protestsongs

'Protestliederen hebben me altijd gefascineerd en geïnspireerd. De kracht die eruit spreekt. Als kind al groeide ik op met de songs van Bob Dylan, Leonard Cohen en Joni Mitchell. En ik probeer mensen in mijn programma altijd wel met iets te raken dat groter is dan het concert. Ik heb nummers gezongen over Srebrenica, vrouwenrechten, ons slavernijverleden, om maar een paar onderwerpen te noemen.'

'Voor het programma met Izaline hebben we allebei een longlist gemaakt van protestsongs. Bij het samenstellen van de definitieve lijst hanteren we geen vast criterium, behalve dat we alleen liedjes doen die we allebei heel mooi vinden. Het idee voor Barricade is trouwens van Kathleen Ferrier. Nee, niet de zangeres, maar het vroegere CDA kamerlid en de dochter van Johan Ferrier, de eerste president van Suriname. Elke voorstel-

ling komt een bekende politicus of opiniemaker langs om te vertellen over zijn of haar favoriete protestsong.'

Aangesloten

'Izaline is zo'n zangeres die van nature 'aangesloten' is op zichzelf. Ik heb dat nu ook, maar in het begin zette ik mijn persoonlijkheid nog teveel tussen mijn stem en het publiek. Nu ben ik meer een medium voor de muziek. Dat betekent niet dat je je persoonlijkheid niet meer laat zien: alle emoties die de muziek oproept komen er bij de repetities uit. Door dat tranendal moet je heen zijn geweest om die emoties schoon aan het publiek te kunnen geven. Het is fijn om als artiest boven je muziek te staan. Als je je tijdens een voorstelling door je emoties laat grijpen, sta je op dat podium hulp te vragen. Terwijl het toch jouw taak als artiest is om je publiek te helpen.'

'Dat aangesloten zijn op jezelf, ik kan er uren over praten. Ik kijk vol bewondering naar Trijntje Oosterhuis of Ilse de Lange die dat van nature hebben. Zelf heb ik er jaren over gedaan om dat te vinden. Daarom heb ik ook pas laat werk gemaakt van mijn solozangcarrière. Of ik dat achteraf jammer vind? Nu niet meer, in elk geval. Op je top beginnen lijkt me ook niet alles. Het is spannend om op latere leeftijd nog veel te ontdekken. En door die hele ontwikkeling zelf mee te maken, ben ik nu in staat het weer door te geven.'

IC Productions

IC Productions, Postbus 655
5000 AR Tilburg, tel 013 - 536 39 21

8-DAAGSE KOORREIS 2 T/M 9 MEI 2015

**ZINGEN IN
ITALIË**

REPERTOIRE: Veni Jesu (*Cherubini*), Ave Maria (*Caccini*), Pie Jesu (*Webber*), Agnus Dei, Sanctus en Benedictus (*Gounod*), Kyrie (*Schubert*), Gloria (*Gounod*), Our Father, Lo He comes (*John Rutter*), Panis Angelicus (*Cesar Franck*), Hör mein Bitten (*Mendelssohn*), God so loved the world (*Stainer*), Laudate Dominum (*Mozart*)

Met medewerking van:
Wendy Krikken Sopraan • Wim Loef Piano/orgel
Peter van Dinther Trompet • Hi-Five Blazersensemble

DIRIGENT: GERARD BREAS

Prijs: € 995 p.p. Inclusief:

- Deelname aan de repetities en optredens in Verona, Vicenza en Venetië
- Repetitiedagen op 4, 11 en 18 april 2015
- Bladmuziek en oefen-CD
- Bezoek Villa Verdi en de stad Cremona
- Bezoek Salzburg
- Sightseeing Verona en Vicenza o.l.v. gidsen
- Bezoek Venetië
- 6 drie-gangen maaltijden
- Verblijf in *** Hotel
- Vervoer per luxe touringcar

Vraag snel een boekingsformulier aan bij:
I.C. Productions, Postbus 655, 5000 AR Tilburg
Tel.: 013-536 39 21 / Fax: 013-536 4052 / www.koorprojecten.org

International Cultural Productions

PA'dam zingt(!) BACHS Goldbergvariaties

VINCENT BIJLO

als J.S. Bach

**PA'dam & Accademia Amsterdam
Maria van Nieuwerkerken - dirigent**

Vr 28 nov 20:15, 18:30* Den Haag - Lutherse Kerk
Zo 30 nov 14:30, Amersfoort - Veerensmederij
vr 12 dec 20:15, 18:30* Amsterdam - Waalse Kerk
za 13 dec 2015, 18:30* Ede - Akoesticum
* workshop voorafgaand aan het concert

www.padam.nu
kaarten bestellen: info@padam.nu
06 224 36660

Vocaal in Het Concertgebouw

ma 3 nov 20.15 uur

Carolyn Sampson

in Mozarts aangrijpende Requiem

Amsterdam Sinfonietta en

Cappella Amsterdam o.l.v. Daniel Reuss

di 25 nov 20.15 uur

Operaster **Angela Gheorghiu**
groots en intiem

Het Gelders Orkest o.l.v. Tiberiu Soare

RBS

**Bestel
nu
kaarten**

Alles klinkt mooier in
Het Concertgebouw

GRASNACHT VAN FLORIAN DE BACKERE (FRAGMENT)

Vrijheid en verbondenheid

Maar liefst vier nieuwe Nederlandse composities gaan in wereldpremière, op zaterdag 8 november in Delft tijdens het 11e lustrumconcert van kamerkoor Ars Vocalis olv Rob Kaptien. Het koor selecteerde een dozijn gedichten met als thema 'Vrijheid en Verbondenheid'. De componisten Florian de Backere, Dirk Dekker, Rita Hijmans en Anke Brouwer kozen elk een gedicht en componeerden een nieuwe stuk voor gemengd koor en klarinetkwartet. Tijdens het concert worden de gedichten voorgedragen en lichten de componisten zelf hun composities toe. De nieuwe composities worden uitgegeven bij oa Donemus en het Frysk Muzyk Argyf.

WWW.ARSVOCALIS.NL

Kinot: een nieuw oratorium

Met een bijzonder concert op vrijdag 28 november in de Pieterskerk in Leiden trekt de 95-jarige C.O.V. Ex Animo een verbindingslijn van de oude oratoriumtraditie naar het he-

den. De Amsterdamse componist René Samson schreef speciaal voor dit koor het oratorium *Kinot*. Thema van het oratorium is de lijdende mensheid, zoals beschreven in de Klaagzangen van Jeremia. Midden in het oratorium klinkt het gedicht *Chor der Geretteten*, voor vrouwenstemmen en harp, van de Duitse Nobelprijs-winnares Nelly Sachs. Daarin verwoordt Sachs het leven na Auschwitz. *Kinot* is geen eenvoudig werk. Met name de taal (Hebreeuws en Duits) maakt het moeilijk. 'Maar met voldoende oefening is het voor een amateurkoor als C.O.V. Ex Animo wel te doen', aldus een van de koorleden.

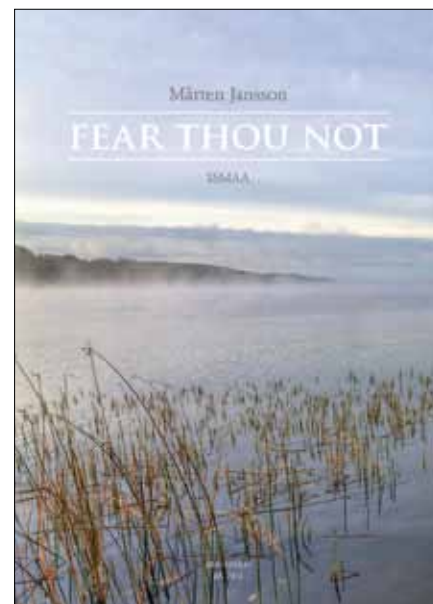
KINOT, VOOR GEMENGD KOOR EN GROOT ENSEMBLE (4 TROMPETTEN, 4 HOORNS, 4 TROMBONES, 2 PERCUSSIE EN 1 HARP) • DUUR ONGEVEER 47 MINUTEN • TE DOWNLOADEN IN DE WEBSHOP VAN DONEMUS, WWW.WEBSHOP.DONEMUS.NL (ZOEK OP TITEL 'KINOT') • ZIE OOK WWW.EXANIMO.NL

Le jardin des Poètes

Zondag 16 november om 15.00 uur zingt Vocaal Ensemble Silhouet uit Roermond in de Ursulakapel olv Hans Hey-

kers de wereldpremière van *Le jardin des Poètes* van de Belgische Jean Lambrechts (1936). Lambrechts, die het werk in opdracht van het koor schreef, gebruikte Franstalige gedichten van o.a. Pierre de Ronsard en de hedendaagse Maastrichtse dichter Frans Budé. Zijn stijl toont verwantschappen met die van Debussy en Poulenc. Het is een werk voor a capella kamerkoor, heeft vier delen en duurt ongeveer 8'30 minuten. *Le jardin des poètes* wordt pas over een jaar uitgegeven.

WWW.VE-SILHOUET.NL

A voice from Sweden

Een absolute aanrader is de nieuwe koormuziek van de Zweedse componist Mårten Jansson (1965). De drie werken voor koor a capella zijn niet makkelijk maar wel toegankelijk, waardoor het een aanwinst is voor koren die van een uitdaging houden. Jansson zelf over zijn muziek: 'My music is my own and I have never tried to be original. That has always been my motto and I have only tried to use music to express all the feelings which life has to offer.' Alle titels zijn te beluisteren (en te zien) op YouTube.

FEAR THOU NOT, VOOR SSMAA • BÄRENREITER-VERLAG 2014 BA 7411, € 3,95 • MARIA (IV) VOOR SATB • BÄRENREITER-VERLAG 2014 BA 7412, € 3,95 • THE CHOIRMASTER'S BURIAL VOOR SSATBB • BÄRENREITER-VERLAG 2014 BA 7413, € 5,95 • WWW.BAERENREITER.COM

WIM DE RU, DIRIGENT C.O.V. EX ANIMO (LINKS) EN COMONIST RENÉ SAMSON (RECHTS)

Van Taiwan naar Amsterdam

Het Koor van De Nationale Opera heeft een nieuw artistiek leider: de Taiwanese dirigente Ching-Lien Wu. 'Ik kan het nog steeds niet geloven' vertelt ze, tijdens haar allereerste interview in Nederland. Een ontmoeting aan de Amstel. DOOR: OSWIN SCHNEEWEISZ

Welke woorden dirigente Ching-Lien Wu sprak toen ze onlangs tijdens haar eerste repetitie als artistiek leider voor het Koor van De Nationale Opera stond? De Taiwanese dirigente graaft diep in haar geheugen en zegt dan lachend: 'Ik vrees dat het niets bijzonders was. Ik zei gewoon: hallo, we beginnen op die en die pagina.' Het is Wu ten voeten uit: een vrouw van weinig woorden, maar een harde en gedreven werker. Een ervaren en gelauwerd dirigente die een van de beste operakoren van Europa in de schoot geworpen kreeg.

Topkoor

'Ik kan het eigenlijk nog steeds niet geloven', zegt ze. Op een avond in 2009 zat Hein Mulders (destijds hoofd artistieke zaken bij De Nationale Opera) in de zaal tijdens een productie van *I puritani*. Dat betrof een coproductie van DNO en het Grand Théâtre de Genève, waar ik werkzaam was als koordirigente. Na de voorstelling kwam hij naar me toe en vroeg of ik belangstelling had om eens als gast-koordirigente te werken in Amsterdam. Nou, daar hoefde ik niet lang over na te denken. De Nationale Opera heeft een enorm goede reputatie in het internationale operacircuit. Het brengt een veelzijdig repertoire en werkt met interessante regisseurs. Het was voor mij na Genève de perfecte stap.'

Drie jaar later debuteerde Wu bij De Nationale Opera in de reprise van de opera *L'amour des trois oranges*, van Sergei Prokofjev. Nu treedt ze als artistiek leider van het koor in de

voetsporen van Martin Wright en Winfred Maczewski. Maczewski leidde het koor achttien jaar lang. De Amerikaanse zanger en voormalig chef-dirigent van het Groot Omroepkoor Martin Wright volgde hem in 2006 op en vertrok in 2011 naar Chicago. Drie jaar lang werkte het koor - dat uit zo'n vijftig vaste beroepszangers bestaat - onder verschillende gastdirigenten. Aan die onzekere fase komt nu een einde, met de aanstelling van Wu. Onder Maczewski en Wright groeide het koor in de laatste decennia uit tot een van de internationale topkoren. Het gezelschap werd de hemel in geschreven in Salzburg (Schönbergs *Moses en Aaron*) en Londen (Messiaens *Saint Francois d'Assise*) en schitterde in Amsterdam in talloze opera's, waaronder Wagners *Parsifal*, Lady MacBeth of Mtsensk van Sjostakovitsj en *Les Troyens* van Berlioz. Wu: 'Het klinkt misschien vreemd, maar ik vind het juist wel goed dat het koor een tijd onder verschillende gastdirigenten heeft gewerkt. Je merkt dat meteen. De zangers pikken iets heel snel op, zelfs als ze je nog niet door en door kennen.'

Van collectief naar individu

Wu werd geboren in Taiwan en studeerde in Taipei en aan het Conservatoire National Supérieur de Musique in Lyon waar ze de eerste prijs voor koordirectie ontving. 'Het kan raar lopen', zegt ze. 'Ik ben begonnen achter de piano als liedbegeleider, maar had altijd kritiek op de zangers. Op zekere dag zei mijn docente: als jij het zo goed weet ga je zelf maar zingen. Uiteindelijk eindigde ik in de klas voor koordirectie. Zingen deed ik overigens altijd al. Als meisje in het schoolkoor. Ik zat op een katholieke school dus de nonnetjes leerden ons Taiwanese meisjes met veel passie Europese Kyrie Eleisons te zingen. Prachtig vond ik het. We zongen in die koren van alles: Bach, traditionele Chinese muziek en communistische liederen.'

'Het is waar dat Taiwan, net zoals veel andere Aziatische landen, een grote koortraditie heeft. Dat heeft natuurlijk alles te maken met een samenleving die is ingesteld op het collectief: het koor is bij uitstek het symbool van de eenheid van het collectief. Toen ik jong was wemelde het van de koren en ze zongen allemaal alsof hun leven ervan af hing. Ik heb het gevoel dat dat een beetje aan het verdwijnen is. Ook de Aziatische wereld wordt steeds individualistischer.' Ze kijkt naar buiten naar de toeristen langs de Amstel en zegt: 'Kijk, zie je

FOTO ROBIN DE PUY

KOOR VAN DE NATIONALE OPERA

daar dat groepje Aziatische toeristen met hun reisleader. Dat is typisch de oudere generatie Aziaten. Die reist nog in groepen. Zoekt bescherming bij elkaar. De jongeren doen dat allang niet meer: die gaan hun eigen weg.' Zelf reisde Wu ook heel wat af. Eerst naar Nantes, waar ze haar eerste baantje als repetitor kreeg. Toen naar Toulouse, Straatsburg en Genève. En nu woont ze dus in Amsterdam en maakt ze haar dagelijkse gang naar Nationale Opera & Ballet voor de koorrepetities.

Altijd comfortabel

Is de relatie tussen een dirigent en zijn orkest vergelijkbaar met die van een koor-dirigent en zijn koor? Wu: 'In zekere zin wel, maar toch is het ook weer heel verschillend. Ik heb ook voor orkesten gestaan en wat mij dan altijd opvalt is dat dirigeren bij een orkest al snel over techniek gaat: over verschillende manieren van strijken en dat soort zaken. Bij een koor begint alles bij de fysieke gesteldheid van de zangers. Hun instrument zit immers in het lijf. Als een zanger niet goed in zijn vel zit heeft dat meteen effect op de stem. Ik wil dat mijn koorleden zich comfortabel voelen, zelfs als de regisseur op het podium een situatie creëert die voor zangers helemaal niet comfortabel is. Ik heb een hoog werktempo. Misschien werk ik soms wel een beetje te snel, maar op die manier zijn we met zijn allen heel geconcentreerd bezig en krijgt verveling geen kans.'

Tot mijn pensioen

Wu noemt het Koor van De Nationale Opera 'ongelofelijk professioneel'. 'Dit koor kan echt alles zingen met een prachtige klank. De zangers zijn op elkaar gericht en luisteren dus heel goed naar elkaar. Alleen zo bereik je een eenheid van klank. Ik ben ook nog nooit een koor tegengekomen dat zo trots is op zichzelf. Trots op wat het bereikt heeft en waartoe het in staat is. Dat vind ik prachtig om te ervaren en dat wil ik heel graag behouden. Er gaat een enorme energie vanuit. Dit koor sleept de hele zaal mee. De uitstraling van een koor is net zo belangrijk als die van een solist. Ik zeg weleens: koorzangers in de opera hebben het veel moeilijker dan solisten. Een solist kan zich specialiseren in een bepaald repertoire, maar koorzangers moeten alles kunnen zingen: van barok tot hedendaagse muziek. En ze moeten niet alleen kunnen zingen, ze moeten ook nog kunnen acteren. Ik weet dat sommige koren in het operacircuit het gevoel hebben

dat ze altijd op de tweede plaats komen: na de solisten en het orkest. Maar dit gezelschap laat zien en horen dat het koor in de opera minstens zo belangrijk is als de solisten. En dat voel je na elke voorstelling ook aan de reactie van het publiek.'

Wu is op het moment van gesprek net twee weken in de dienst bij De Nationale Opera. Wat zijn haar toekomstplannen? Ze lacht en zegt: 'Ik kijk uit naar al die prachtige producties die ik komend seizoen ga doen: onder meer Lohengrin van Wagner, Macbeth van Verdi, Benvenuto Cellini van Berlioz, een hondsmoeilijke opera waar het koor zich weer echt kan bewijzen.' Ze kijkt weer naar buiten, naar het fonkelende water in de Amstel en zegt lachend: 'Bij elke nieuwe aanstelling heb ik tot nog toe geroepen dat ik blijf tot mijn pensioen. Dus dat doe ik nu maar weer.'

CHING-LIEN WU

FOTO AIMERY CHAGNE

AlexanderTechniek, een bewegingsleer over het (her)vinden van je natuurlijke balans en coördinatie, wordt steeds vaker in zangonderwijs toegepast. Voordat je gaat zingen 'stem' je eerst je lichaam. Dat betekent: al je belemmerende gewoontes loslaten zodat je natuurlijke reflexen weer vrij spel krijgen. Zweverig? Nee hoor.

DOOR: TWAN GEURTS

AlexanderTechniek Vrijer bewegen én zingen

Zangeres en zangcoach Jo-Anne Vissers studeerde zes jaar geleden af aan het Conservatorium van Amsterdam, kreeg RSI-klachten en ontdekte AlexanderTechniek als doeltreffende remedie en bewegingsleer. Ze zit nu in het tweede jaar van de driejarige beroepsopleiding AlexanderTechniek in Nijmegen. 'AlexanderTechniek werkt vanuit het holistische principe dat je gedachtes, gevoelens en je lichaam één geheel vormen. Als je boos bent, verdrietig of zenuwachtig is dat onmiddellijk te horen aan je stem. Die registreert als een seismograaf alles wat je uit balans brengt. Als je niet lekker in je vel zit span je allerlei spieren die je als een harnas overeind houden, maar die kun je dan niet meer gebruiken om vrij te zingen of te acteren.'

Herstel

De AlexanderTechniek is een praktische (zelfhulp)methode die als doel heeft moeiteloos en vrij te kunnen bewegen. Hij is ontwikkeld door Frederick Matthias Alexander, een acteur die eind 19e eeuw werd geboren in Tasmanië, Australië. Toen zijn acteercarrière vast dreigde te lopen door problemen met zijn stem ging hij zelf op zoek naar de oorzaak. Hij ontdekte dat verkeerde bewegingspatronen de natuurlijke balans van het lichaam verstoren en kunnen leiden tot nek- en rugklachten, vermoeidheid, concentratieverlies en ademhalingsproblemen. De techniek die hij ontwikkelde om daar iets aan te doen is erop gericht de natuurlijke functies van het lichaam te herstellen en alle onderdelen te laten doen waarvoor ze zijn bedoeld. Het is geen therapie, er wordt geen diagnose gesteld en er vindt ook geen behandeling plaats.

Loslaten

Het gaat niet om wat je moet doen maar om wat je kunt laten, legt Jo-Anne Vissers uit tijdens een korte proefles in haar Utrechtse studio. 'Je hoeft niet keihard te werken. Dat was zo'n eyeopener voor mij. Je stemt je lichaam zoals je dat met een

gitaar doet. Als de snaren te slap zijn kun je niet spelen. Maar als ze te strak staan klinken ze vals of ze knappen zelfs. Zo werkt het ook met het lichaam: het instrument van de zanger.'

Ik zit op een stoel en kijk naar de boomtoppen in de verte. Luister naar de straatgeluiden. 'Laten we beginnen met de buitenkant van je lichaam, je gezicht', zegt Jo-Anne. 'Voel je lippen. Voel de ruimte die ze innemen. Wees je bewust van de afstand die er is tussen je gezicht en je achterhoofd. Denk aan je oren. Er is een deel dat uitsteekt en een deel dat naar binnen toe loopt. kun je daar contact mee maken? De kunst is om niet op zoek te gaan naar geluiden maar ze naar binnen te laten stromen.'

Als je het zo opschrijft klinkt het wat banaal, maar geleidelijk aan word ik me wel degelijk bewust van mijn hoofd als onderdeel van de klankkast die mijn lichaam vormt. Later concentreert de oefening zich op het zitten, hoe de vloer onder je voeten voelt, hoe je steun vindt bij de zitting en de rugleuning van je stoel. Dat geldt niet alleen voor de buitenkant van het lichaam, ook de binnenkant - de functies van de botten en beenderen - komt aan de beurt. Jo-Anne: 'Eerst moeten we een signaal geven aan onze spieren dat het veilig is om los te laten. Dat doen we door de ondersteuning te voelen van de aarde en ons skelet.'

Vrijer hurken

Robbert Recourt en Joost de Venstern, twee leerlingen van Jo-Anne, treden als de SunshineSoldiers regelmatig op voor dementerende ouderen. Gekleed in legerkleuren zingen ze als soldier Bob en soldier Joe nostalgische liedjes, en begeleiden zichzelf op banjo en mondharmonica. Ze hurken tussen de ouderen aan tafel in het verzorgingstehuis en zingen hen een voor een toe. Soldier 'Bob' Recourt: 'We werken heel intuïtief en bewegen veel. We vonden het nodig om extra aandacht te schenken aan het fysieke aspect van ons optreden, hoe sta je erbij, hoe beweeg je?'

FREDERICK MATTHIAS ALEXANDER (1869-1955)

FOTO MARTJE KEETMAN

De twee soldaten in de zorg hebben ontdekt hoe ze met de AlexanderTechniek vrijer kunnen bewegen en zingen zodat ze beter kunnen communiceren met hun publiek. 'We leren hoe we ons lichaam en onze spieren vrij kunnen maken zodat we helemaal kunnen opgaan in ons spel. Voordat je contact maakt met iemand anders moet je contact maken met jezelf. Dat is heel praktisch, daar is niks zweverigs aan. We doen oefeningen die je bewust maken van je omgeving, de grond waarop je staat, de stoel waarop je zit, de collega op wie je leunt. Natuurlijk schieten we wel eens in de lach als we onze oefeningen doen in de kleedkamer, maar we nemen ze zeer serieus: als we niet goed zijn voorbereid betalen we de tol.'

Koortraining

Anne Luc van der Vegt is pianist en sinds kort ook dirigent van het smartlappenkoor Nooit Meer Eenzaam in Utrecht. Zijn koor zingt levensliederen met een uitgekende, vaak komische choreografie. Dat vergt nogal wat van de zangers. Omdat hij niet zoveel ervaring had als dirigent heeft Anne Luc les genomen bij Jo-Anne Vissers. Inmiddels zijn alle vijftien zangers ook bij haar op training geweest, individueel en collectief. 'Dat heeft er in elk geval voor gezorgd dat we allemaal op een gelijk

basisniveau zitten, bijvoorbeeld wat de ademtechniek betreft. Over het algemeen worden de lessen in AlexanderTechniek zeker gewaardeerd. We letten beter op hoe we erbij staan, zijn ons meer bewust van de ruimte waar we zingen. Ik zie ook al snel waar er onnodige spanningen zitten in het lijf. Zeker wanneer je als zanger ook moet bewegen kan dat elkaar in de weg zitten. We hebben nog een hele weg te gaan. Maar we hebben een goed begin gemaakt en zijn het met elkaar eens over de fysieke aspecten van het zingen. Dat geeft mij en de zangers houvast voor de toekomst.'

FOTO MARTJE KEETMAN

Energiek niks doen

F.M. Alexander zei: 'All you have to do is to stop the wrong thing from taking place. And the thing you want to happen will take place because you are perfectly made.' Geef het lichaam vrij spel, laat alle spieren en ledematen doen waar ze goed in zijn. Je leert belemmerende patronen los te laten en gunt jezelf de ruimte en de tijd om de natuurlijke reflexen beter te laten werken. 'Je leert om heel energiek en vol overgave niks te doen, zo simpel is het eigenlijk', zegt Jo-Anne Vissers.

'AlexanderTechniek is geen zangmethode. Maar als bewegingsleer ontsluit het een veel groter gedeelte van je natuurlijke vermogen om te zingen, en beperkt zich niet tot de beheersing van enkele onderdelen zoals het strottenhoofd of je borstkas.' Ze verbaast zich erover dat de techniek niet veel breder wordt toegepast in het muziekonderwijs, al nemen steeds meer opleidingen het op in hun lesprogramma. Zoals de conservatoria van Utrecht, Den Haag en Amsterdam en de Balletacademie in Rotterdam. Het kan veel problemen voorkomen bij zangers én instrumentalisten.'

WWW.JOANNEVISSERS.COM • OPLEIDING ALEXANDERTECHNIEK NIJMEGEN:
WWW.ATCN.EU

KOORREGIE

HANDBOEK VOOR EEN BETERE PODIUMPRESENTATIE

NIEUW

SPECIALE ACTIE

**VAN € 19,95
VOOR 17.50***

Podiumpresentatie. Ieder koor heeft ermee te maken. Hoe sta je erbij, wat wil je overbrengen, hoe komt de muziek het beste tot zijn recht?

Steeds meer koren en zanggroepen zijn zich bewust van de meerwaarde van een geregisseerde presentatie.

Bestel voor 31 december en u ontvangt het boek niet voor € 19,95 maar voor €17,50*

LEES MEER OP PAGINA 35

Koorregie - Handboek voor een betere podiumpresentatie, is een uitgave van ZINGmagazine en te bestellen via koorregie@zingmagazine.nl

* EXCLUSIEF 2,50 VERZENDKOSTEN

Zanggroep Voices

Zanggroep Voices is een gemengd popkoor uit IJmuiden met ongeveer 50 leden. Op dit moment zijn we heel druk met de voorbereidingen van het grootse en feestelijke jubileumconcert 'Voices 4(t)!', ter ere van ons 30-jarig bestaan. Op 8 november aanstaande pakken we uit met een avondvullend programma in de Stadsschouwburg van Velsen. In de aanloop naar zo'n groot concert plannen we ongeveer om de twee weken extra repetities in het weekend. Gedurende drie uur werken we dan met elkaar aan zang en/of choreografie, soms met professionele hulp van buitenaf.

Het team

Ons koor is een hechte vriendenclub, en we zingen een breed repertoire, van jazz en musical tot Top 40. Onze dirigent Chiel van Tok is zeer gedreven, vasthoudend en precies. Regelmatig herhaalt hij een stukje net zo lang tot we het echt niet meer vergeten. Hij vindt tekstbeleving en uitstraling belangrijk en werkt met ons aan uitspraak, ritme en dynamiek.

Naast Chiel hebben we een vaste pianist, Jasper Swank, en worden we op choreografisch vlak professioneel ondersteund door Kevin van

der Meer. Het grappige is dat deze drie samen ongeveer even oud zijn als het oudste lid van Voices. De jonge, muzikale enthousiastelingen halen het beste in ons naar boven, en zijn zeker niet bang om te zeggen hoe het beter kan. In uitspraak en dictie, maar ook in podiumpresentatie boeken we wekelijks winst.

Formule

Een van onze leden maakt van alle nummers muziekbestanden, waarmee je de partijen samen en afzonderlijk kunt beluisteren. Ook de choreografiecommissie zet ons regelmatig thuis aan het

werk. De opstellingen en choreografie worden doorgemailed, zodat iedereen zich thuis kan voorbereiden op wat komen gaat. We gaan graag naar festivals om zelf mee te doen, maar ook om andere koren te horen en zien. Soms stipt een juryrapport zaken aan waar we weer mee verder kunnen.

Nieuwe leden mogen altijd enkele weken meedoen, om te zien of het hen bevalt. Hierna neemt de dirigent een stemtest af. Deels om te bepalen of het zangniveau van het aspirant-lid past bij het niveau van Voices, maar ook om een onderbouwde keuze voor de stemgroep aan te geven. Daarna wordt de nieuwkomer gekoppeld aan een mentor die hem of haar in ieder geval gedurende de eerste twee maanden begeleidt. Er is geen leeftijdsgrens; we merken dat belangstellenden qua leeftijd eigenlijk altijd bij ons passen.

Mensen

De saamhorigheid binnen Voices is erg groot, en het verloop onder leden daardoor erg klein. Sommige zangers zijn al meer dan 25 jaar lid. We vormen een hechte groep, waarin ook nieuwe leden zich snel opgenomen voelen. Bijna ieder lid is actief in een of meer commissies. Onze koorklank wordt door vele professionals geroemd, daar zijn we heel trots op!

Natuurlijk organiseren we van alles voor de leden. Dat varieert van een lekkere wandeling tot een avondje theater, een barbecue, dauwtrappen, het maken van een lipdub (zie YouTube, zoek op 'Lipdub Zanggroep Voices'), en niet te vergeten ons jaarlijks hoogtepunt: het open podium. Hier komen ieder jaar weer onvermoede talenten van leden naar boven: van hilarische acts tot bloedstollend mooie solo's, van duetten tot kleine groepjes die maanden lang 'in het geheim' samen hebben gerepeteerd..

ZANGGROEP VOICES UIT IJMUIDEN OLV CHIEL VAN TOK

samenstelling	49 leden tussen de 35 en 65 jaar
repertoire	populaire Nederlandse en anderstalige popsongs, musicalnummers en filmmuziek
repetities	vrijdagavond in de Laurentiuskerk in IJmuiden
contributie	150 euro per jaar
optredens	we streven naar 5 gewone en 5 kerstoptredens per jaar
website	www.zanggroepvoices.nl

Laura Mvula

een stem uit duizenden

Ze groeide op in de suburbs van Birmingham en was het meest verlegen meisje in het gospelkoor van haar oom. Op 28 november is ze te zien en te horen in Paradiso. De opmerkelijk opmars van zangeres

Laura Mvula. DOOR: OSWIN SCHNEEWEISZ FOTO'S: ANDREW BAINBRIDGE

Laura Mvula is een typisch product van de internetgeneratie. Ze plaatste wat liedjes op YouTube en in no time had ze een producer, een manager en een platencontract. Dan kan het snel gaan: een jaar geleden zat ze nog achter de receptie bij het Birmingham Symphony Orchestra, nu stond de Engelse zangeres – die ooit begon in het gospelkoor van haar oom – recent met het Metropole Orkest in de Royal Albert Hall, maakte ze samen met het orkest een cd en wordt haar naam in een adem genoemd met die van Adele en Nina Simone.

Groot orkest

Mvula is een fenomeen, maar buiten Engeland is de 28-jarige zangeres van Caribische afkomst nog nauwelijks bekend. Ze studeerde zang en compositie op het conservatorium in haar geboorteplaats Birmingham, maar eenmaal afgestudeerd kwam ze maar moeilijk aan de bak. Ze werkte een tijdje als muziekdocent, begon haar eigen band en deed een mislukte auditie bij The Swingle Singers. Mvula: 'Op zekere dag zei mijn echtgenoot: waarom ga je geen liedjes schrijven? Zo is het begonnen. Tijdens mijn werk als receptioniste zat ik met het computerprogramma Garageband te knippen en te plakken en

uiteindelijk had ik een dozijn liedjes.' Een paar van de liedjes zette ze op YouTube en toen ging het balletje rollen.

Vorig jaar werd ze na een succesvol debuutalbum (*Sing to the Moon*) uitgenodigd om een paar liederen te zingen op de BBC Urban Prom. Jules Buckley, de nieuwe chef-dirigent van het Metropole Orkest, arrangeerde toen voor haar een aantal nummers. Uiteindelijk arrangeerde hij het gehele debuutalbum en nam het orkest en Mvula mee naar de beroemde Abbey Road Studio's voor een nieuwe cd-opname. 'Ik wist meteen dat ik het orkest en Mvula samen wilde brengen', zegt Buckley. 'Haar liedjes vragen om een groot orkest.'

Rollercoaster

Zowel op het podium van de Royal Albert Hall in Londen als in de kleedkamer tijdens een persmoment dwingt haar bijzondere en kleurrijke verschijning de aandacht af. Ze is het soort persoon waar iedereen naar kijkt als ze de kamer binnenkomt. Ze vult de ruimte met haar aanwezigheid: of het nu een concertzaal of een kleedkamer betreft. Toch kun je haar geen diva noemen. Daarvoor is het succes nog te broos. Ze geniet van alle aandacht, maar is nog niet gewend aan de status van popster. Je hoort het aan haar nerveuze lach. Je ziet het aan de onzekere blik in haar ogen. 'Ik ben van de ene op de andere dag in een rollercoaster terecht gekomen', zegt Mvula. 'Een jaar geleden had ik niet durven dromen van een plaats in de exclusieve Late Night-concerten van de Proms. Daar spelen normaal sterren als The Pet Shop Boys en Rufus Wainwright. Laat staan dat ik een cd zou maken met een echt koor en orkest.'

Laura Mvula mag dan relatief onbekend zijn. Het is een naam om te onthouden, want ze heeft een stem uit duizenden: een stem

die in alle registers even subtiel als krachtig is. Ergens tussen Amy Winehouse, Shirley Bassey en Nina Simone heeft ze qua stijl haar eigen plek gevonden. En zeg nou zelf... Er lopen niet veel popartiesten met een componistendiploma rond. Alleen dat feit maakt haar liedjes al bijzonder. Ooit bestudeerde ze de grote werken van hedendaagse componisten als Boulez en Berio. Daar hoor je niet veel meer van terug in haar popsongs, maar door haar achtergrond als componiste krijgen haar liedjes wel degelijk een extra dimensie qua verfijning en creativiteit. Elk nummer is, net zoals bij Schubert, een persoonlijke wereld. Een wereld waarin je als luisteraar onverbiddelijk wordt binnen gezogen.

‘Ik vind het een heel bijzondere zangeres,’ zegt Pieter Hunfeld, hoornist van het Metropole Orkest. Hunfeld: ‘Het is alsof ze de twee werelden van de lichte muziek en de klassieke muziek op een volstrekt natuurlijke en eigenzinnige wijze met elkaar verbindt. Ik geloof dat elke musicus in het orkest dit zo ervaart. Daarom past deze zangeres zo goed bij het Metropole Orkest nieuwe stijl. We willen ons meer focussen op jong en aankomend, maar wel artistiek interessant talent. Vaak hebben we als orkest het idee dat we iemand louter zitten te begeleiden, maar bij Mvula is dat anders. Het is, dankzij de arrangementen van Jules, echt een gezamenlijk project geworden.’

Wederopstanding

In 2013 verschenen dezelfde liedjes op haar debuut-cd, maar dan in de oorspronkelijke versie met haar eigen band. De vraag is dan ook of je eigenlijk wel kunt spreken van een tweede cd? Mvula: ‘Zo voelt het wel hoor. Het is een waanzinnige stap van een band met zes personen, naar een podium vol musici en koor. Je krijgt als zanger een heel andere verhouding tot de musici en

het klinkend resultaat. Bij een band ben jij als zangeres de hoofdpersoon. Degene waar alles om draait. Nu ben ik slechts een schakel in het geheel. Soms treed ik op de voorgrond, dan verdwijn ik weer achter het koor- en orkestgeluid. Je gaat er anders door zingen. Er zijn zoveel meer nuances mogelijk. Het gaat niet meer om mij, maar om het geheel en als zangeres moet je heel erg alert zijn op wat er achter jou in het orkest en in het koor gebeurt. Het is alsof ik alles opnieuw moet doen. Alsof ik een soort muzikale wederopstanding beleef.’

Het dak ging eraf in Londen! De historische ronde zaal van de Royal Albert Hall, waar talloze beroemdheden uit de lichte en klassieke muziek hebben opgetreden was tot de nok toe gevuld: van de staanplaatsen beneden tot het schellinkje boven. Zo'n vijfduizend veelal jonge toehoorders klaptten de handen rood voor het orkest en Laura Mvula en luisterden ontroerd naar haar versie van Michael Jacksons hit Human Nature. Een versie waarin een hoofdrol was weggelegd voor haar cello-spelende broertje. Eerlijk is eerlijk: ik vond haar versie eigenlijk nog indrukwekkender dan die van Michel Jackson. Veel verrassender. Eigenlijk maakt het niet uit wat Laura Mvula zingt, want of het nu stampende Afrikaanse ritmes, jazz of intieme luisterliedjes als Father Father (over haar problematische relatie met haar vader) betreft: haar muziek is altijd meeslepend, origineel en onconventioneel.

CONCERT LAURA MVULA & METROPOLE ORKEST,
VRIJDAG 28/11, PARADISO AMSTERDAM •
CD: LAURA MVULA WITH METROPOLE ORKEST,
SONY 88843098102 • WWW.LAURAMVULA.COM

Of het nu *De Profundis* van Arvo Pärt is, het middeleeuwse *Sumer is Icumen* of een werk uit de renaissance dat ze met saxofonist Jan Garbarek uitvoeren, het Hilliard Ensemble klinkt altijd heerlijk en hemels. De mannen veroorloven zich geen frivoliteiten, geen grappen en grollen zoals andere male vocal groups – denk aan The King's Singers – bij de vier zangers vind je niets dan totale toewijding aan de noten.

DOOR: DOLF WEVERINK FOTO'S: MARCO BORGGREVE

Maar in december 2014 houden de mannen het voor gezien. Na veertig jaar valt het doek voor het Hilliard Ensemble. Ze stoppen ermee. Einde oefening. 'We thought it was best to quit while we could still do our job reasonably well' aldus bariton Gordon Jones, met een fijn gevoel voor understatement.

Stokoud of supermodern

Het Hilliard Ensemble, genoemd naar de Engelse schilder van miniaturen Nicholas Hilliard (1547-1619), werd in 1974 opgericht door Paul Hillier. Van de huidige bezetting is countertenor David James de enige zanger van het eerste uur. De andere heren, tenoren Rogers Covey-Crump en Steven Harrold en bariton Gordon Jones, maken sinds de jaren '90 deel uit van het gezelschap dat zich vanaf de start in 1974 kenmerkt door vrij extreme keuzes. Wat ze zingen is of stokoud, van Perotinus tot en met Gesualdo, of supermodern; Pärt, Kancheli, Macmillan, Rihm en Goebbels. Jones merkt daarover op dat al het repertoire ertussen gewoon niet bij hun stemmen past.

Bijna alle moderne werken die ze uitvoeren zijn speciaal voor het ensemble geschreven, een vrij unieke situatie. 'Je kunt de tijd waarin je leeft niet links laten liggen. Er is niets mis met dode componisten, maar als dat het enige is wat je doet, ga je een doodlopende straat in.' Het zijn typerende uitspraken die Jones en zijn collega's bij vele gelegenheden hebben gemaakt en die verklaren waarom ze zo nadrukkelijk de werken van eigentijdse componisten omarmen.

De eerste ontmoeting met de Estse componist Arvo Pärt was een bijzondere, herinnert Jones zich. Tijdens een opname voor de BBC van Pärts muziek, in 1984, meldden zich volkomen onverwacht de componist en de platenbaas Manfred Eicher. Pärt luisterde en liet weten dat het geluid van het Hilliard Ensemble exact overeenkwam met hoe hij de muziek al jaren in zijn hoofd hoorde. Pärt had de ideale zangers voor zijn muziek gevonden.

Doorbraak

Platenlabel ECM Records bracht het Hilliard Ensemble in contact met de Noorse saxofonist Jan Garbarek. In 1993 verscheen 'Officium', een album dat immens succesvol werd. Miljoenen raakten betoverd door de combinatie van een sereen zingend mannenkwartet en het oosters aandoende saxofoongeluid van Garbarek. Niet iedereen vindt het prachtig, critici spreken van 'edelkitsch' als ze in een milde bui zijn. Ikzelf heb de neiging om naar het mengpaneel te wandelen en de sax wat tot bedaren te brengen. Maar 'Officium' betekende voor het Hilliard Ensemble een doorbraak. Vijf jaar later verscheen 'Mnemosyne' met oude én

nieuwe muziek. Garbarek en het ensemble namen in 2010 hun derde album op, 'Officium Novum'. Naast muziek van Arvo Pärt klinken werken uit Rusland, Frankrijk, Spanje en uit de Kaukasus. Garbarek en de zangers verdiepten zich ter plekke in de middeleeuwse religieuze muziek en in de rijke bard-traditie van het gebied.

Acteren

In hun laatste jaar werken de heren een goedgevulde agenda af. In maart waren ze in Lyon voor een herneming van een twee uur durend muziektheaterstuk van Heiner Goebbels. Bij die gelegenheid kreeg uitgeverij Ricordi de kans met tenor Steven Harrold, die dit jaar zo goed als alle interviews voor zijn rekening neemt, terug en vooruit te blikken. Steven Harrold vertelt dat het project met saxofonist Garbarek een bevrijdende invloed op het ensemble had. Het gaf ze de moed om nieuwe dingen te doen. Een van die nieuwe dingen was de uitvoering van een werk van Heiner Goebbels, *I went to the house but did not enter*. In 2008 vond de première van het stuk plaats. De meest recente uitvoeringen vonden in maart plaats, tijdens de Biennale Musiques en Scène in Lyon.

Nadat ze ja hadden gezegd op de uitnodiging van de componist om een muziektheaterwerk uit te voeren, maakten de heren zich toch enige zorgen toen bleek dat zij een kleine twee uur het podium zouden vullen. Zingend hadden ze dat natuurlijk vele malen eerder gedaan, maar zingend én acterend, dat was voor Harrold en zeker twee van zijn collega's een compleet nieuwe ervaring. Dat het allemaal gelukt is, vervult de tenor met grote vreugde.

Als een handschoen

Bijzonder is dat er, toen de samenwerking met de componist begon, nog geen noot op papier stond. Goebbels nam de mannen mee het podium op, om verschillende dingen uit te proberen, om erachter te komen wat de individuele sterke en minder sterke kanten van de vier waren. Het resultaat is een stuk dat, in de woorden van Harrold, 'fits like a glove'.

De vier verbeelden mysterieuze karakters, met name in de tweede acte die is gebaseerd op teksten van Maurice Blanchot. Goebbels laat veel over aan de verbeelding van het publiek dat

40 jaar Heerlijk Hemels Hilliard

TENOR STEVEN HARROLD

TENOR ROGERS COVEY-CRUMP

BARITON GORDON JONES

bij na de voorstelling met vele onbeantwoorde vragen naar het café of naar huis gaat.

In *I went to the house but did not enter* spelen teksten van de eerder genoemde Maurice Blanchot maar ook van T.S. Eliot, Franz Kafka en Samuel Beckett een rol. In het stuk zijn de teksten, de muziek en de gebeurtenissen op het toneel met elkaar verweven. Harrold vertelt dat Goebbels al lang het verlangen koesterde met de teksten aan de slag te gaan en dat hij door het project zo geïnspireerd raakte dat hij veel meer muziek schreef dan in het uiteindelijke werk is terechtgekomen.

Gevraagd naar de hoogtepunten van zijn carrière bij het ensemble, noemt Harrold de eerste ontmoetingen met Arvo Pärt en Jan Garbarek, de première van het stuk van Goebbels en de première van de Derde Symfonie van Hartke met het New York Philharmonic Orchestra olv Lorin Maazel in 2003. ||

Hilliard Ensemble in Nederland

- In ons land waren de heren oa te gast op het Holland Festival (2004 en 2009), en traden ze meerdere malen op tijdens het Festival Oude Muziek in Utrecht. Begin oktober voerden ze nog samen met het Asko | Schönberg werken van Knatsjeli en Casken uit.
- Als je het Hilliard Ensemble in eigen land nog wil horen en zien zijn er twee kansen, op 20 en 21 november. Het Farewell Concert in de Londense Wigmore Hall van 20 december is uitverkocht.

Officium Jan Garbarek & Hilliard Ensemble • do 20 nov 20.15u, Martinikerk Groningen, www.de-oosterpoort.nl • vr 21 nov 20.15u, Catharinakerk Eindhoven, www.muziekgebouweindhoven.nl • www.hilliardensemble.demon.co.uk

De **TOP100**

van de Koormuziek

Welk stuk zing je het liefst? De *Matthäus-Passion* van Bach, de *Misa* van Ramirez of een arrangement van Jetse Bremer? Laat het ons weten, dan stellen wij de **Top100 van de Koormuziek 2014 samen.**

Op www.zingmagazine.nl vind je het invulformulier. Je kunt je persoonlijke Top3 van koorwerken ook mailen, naar top100@zingmagazine.nl.

Wat we graag van jou willen weten is:

- je naam en leeftijd
- en ben je (koor)zanger, dirigent, arrangeur/componist of iets anders?

Wat we graag willen weten van je persoonlijke Top3 is:

- titel van het werk
- componist
- arrangeur (indien van toepassing)
- genre (een van de vijf)

Klassiek	- religieus, wereldlijk
Licht	- pop, jazz, musical, folk, chanson, etc.
Junior	- kinder- en jeugdkoor
Wereldmuziek	- Afrikaans, Balkan, Zuid-Amerikaans, etc
Overige	

Insturen kan tot en met 31 december 2014. In januari presenteren we de uiteindelijke Top100 van de Koormuziek. Tussentijds houden we je op de hoogte via ZINGmagazine, Facebook en onze website.

www.zingmagazine.nl of top100@zingmagazine.nl

ZINGmagazine werkt bij de Top100 van de Koormuziek samen met BALK, KBZON en KNZV.

concerttips

CAROLYN SAMPSON

FOTO MARCO BORGREVE

Carolyn Sampson zingt Mozarts Requiem

Cappella Amsterdam en Amsterdam Sinfonietta olv Daniel Reuss verzorgen een programma rond Mozarts *Requiem*, waarin ook zijn *Adagio en Fuga in c* te horen zal zijn, en van Arvo Pärt delen uit zijn hymnische *Kanon Pokajanen*. De Britse stersopraan Carolyn Sampson is een van de solisten. Ze wordt geroemd om haar vermo-

gen te doseren: nooit zal ze met haar volle klank de bedoelingen van de componist overschaduw.

CAPPELLA AMSTERDAM EN AMSTERDAM SINFONIETTA OLV DANIEL REUSS, MMV CAROLYN SAMPSON SOPRAAN • WO 3 NOVEMBER 20.15U, CONCERTGEBOUW AMSTERDAM • WWW.CONCERTGEBOUW.NL

Angela Gheorghiu: groots en intiem

De Roemeense sopraan Angela Gheorghiu is een vrouw van het grote gebaar en zinderende passie, maar ook een vrouw die zaken tot de kern terugbrengt. Vorig jaar zong ze in het Concertgebouw werken van Massenet, Verdi, Hérold en Puccini, maar ook intieme Roemeense volksliedjes. Ze mocht pas weg na vijf toegiften. Nu komt ze terug met onder andere aria's van Verdi. Haar landgenoot Tiberiu Soare staat voor Het Gelders Orkest.

SOPRAAN ANGELA GHEORGHIU EN HET GELDERS ORKEST OLV TIBERIU SOARE • DI 25 NOVEMBER 20.15U, CONCERTGEBOUW AMSTERDAM • WWW.CONCERTGEBOUW.NL

ANGELA GHEORGHIU

FOTO IONUT MACRI

CONCERTEN

vr 24 okt **Kamerkoor Decamerone** olv Ulrike Reed Findenegg met 'Have you seen the white lily grow', Angelsaksische en Scandinavische a-capellawerken uit 20e en 21e eeuw, waarin de roos en de lelie een rol spelen • 20.15u Pieterskerk Utrecht • www.pieterkerkconcerten.nl

vr 24 okt **Nederlandse Händelvereniging** olv Andrew Wise met 'LUX', werken voor koor en koper van Bruckner, Lauridsen en Rutter • mmv Holland Brass, Wybe Kooijmans orgel, Pascal Naber lichtregie • 20.15u Grote Kerk Naarden • haendelvereniging.nl

vr 29 okt kamerkoor **Studium Chorale** olv Hans Leenders met orgel- en koorwerk van Manneke en Sweelinck • Jos van der Kooy orgel • 20.15u Orgelpark Amsterdam • orgelpark.nl

za 1 nov **Helmonds Vocaal Ensemble** olv Jeroen Feliz met het Requiem van Morales en In Memoriam Anne Frank van Goodall • 15u Stadskerk St Cathrien Eindhoven • brabantsvolkoren.nl

za 1 nov **Kamerkoor Lelystad** olv Francis Evers met 'Muziek uit het hart': Missa Ciolla van Ramirez, Romancero Gitano van Tedesco, Hebrew Love Songs van Whitacre • mmv Roderick Blom tenor, Jan Bartlema, gitaar • 20.15u Het Anker Lelystad, ook za 8 nov Dronten • kamerkoorlelystad.nl

za 1 en zo 2 nov **kamerkoor Sjanton** olv Ulrikke Reed Findenegg met Ein Deutsches Requiem van Brahms • mmv div solisten, Micha van Weers en Maurice Lamerts van Bueren piano • za 20.15u en zo 15u Tuindorperkerk Utrecht • sjanton.nl

zo 2 nov **Groot Omroep Koor** olv Sigvards Klava met Liturgie van St Johannes Chrysostomus van Rachmaninov • 11u Concertgebouw Amsterdam • concertgebouw.nl

zo 2 nov **Asko Kamerkoor** olv Jos Leussink met muziek van Tom Johnson tgv zijn 75e verjaardag • Samuel Vriezen orgel • 14.15u Orgelpark Amsterdam 8 orgelpark.nl

ma 3 nov **Cappella Amsterdam en Amsterdam Sinfonietta** olv Daniel Reuss met oa Requiem van Mozart en delen uit Kanon Pokajanen van Pärt • mmv Carolyn Sampson sopraan, Anna Stéphany mezzosopraan, Thomas Walker tenor, Roderick Williams bariton • 20.15u Concertgebouw Amsterdam • ook 4 nov De Doelen Rotterdam • concertgebouw.nl

vr 7 nov **Nederlandse Bachvereniging** olv Jos van Veldhoven met het 'Bosch Requiem': een dodenmis van Biber en begrafenismuziek van Buxtehude en Bach • mmv div solisten • 19.30u Sint-Janskathedraal Den Bosch • bosch500.nl

vr 7 nov **Toonkunst Gouda** olv Leo Rijkaart met Magnificat van JS Bach en Die Israeliten in der Wüste van CPE Bach • mmv div solisten, Holland Symfonie Orkest, Pieter-Jan Belder klavecimbel • 20u St Jan Gouda • toonkunstgouda.nl

LEZERSAANBIEDING
ZINGmagazine verloot 2 kaarten voor dit concert. Stuur voor 1 november een mail naar redactie@zingmagazine.nl, met als onderwerp Gheorghiu.

vr 7 nov solisten, koor en orkest van de **Nederlandse Bachvereniging** olv Jos van Veldhoven met programma rond vergankelijkheid in de herfst, werken van Scheidt, Biber, Schütz, Bach en Buxtehude • 19.30u St Jan Den Bosch • ook 8 nov Antwerpen, 9 nov Enschede, 10 nov Tilburg • bachvereniging.nl

za 8 nov projectkoor **Ventina Vocale** olv Saskia Regtering met 'Miserere Mei', oa Stabat Mater van Scarlatti, Miserere van Allegri en werken van Monteverdi en Lotti • 16.30u Sionskerk Zeist • ook zo 9 nov Waalse Kerk Arnhem • ventinavocale.nl

za 8 nov **Cappella Amsterdam** olv Daniel Reuss met oratorium Luther van Boudewijn Tarenkeel • mmv Michel Poels bariton, Titus Muizelaar acteur, Gerrie Meijers orgel, Paul Koek/Veenfabriek regie • 19u Hervormde Kerk 's-Hertogenbosch • ook 12 nov Amsterdam, 13 nov Utrecht • cappellaamsterdam.nl

za 8 nov **Nederlands Kamerkoor** en **Nederlands Kamerorkest** olv Gordan Nikolic met oa Requiem en Cantique de Jean Racine van Fauré, Cantate 58 van JS Bach • mmv Ise Eerens sopraan, Konstantin Wolff bas • 20.15u Concertgebouw Amsterdam • concertgebouw.nl

zo 9 nov **Amsterdams Gemengd Koor** en Oratoriumvereniging SoliAmersfoort olv Paul Valk met de Messiah van Händel • mmv div solisten en Holland Symfonie Orkest • 14.15u Concertgebouw Amsterdam • het-agk.nl of soliamersfoort.nl

do 13 nov **Musica Vocale** olv Rob Vermeulen met 'Schubertiade', werken van Schubert, gecombineerd met nieuw werk van Grahl dat gebaseerd is op Schuberts Erbkönig • Rik Helmes piano, Dirk Luijmes orgel en harmonium • 20.15u Orgelpark Amsterdam • orgelpark.nl

vr 14 nov **Projectkoor 023** en **Wings Ensemble** olv Andrew Wise met Opera Torrentius, triomf en tragiek van een Haarlemse schilder • artistieke leiding Albert Bonnema • 20u Lichtfabriek Haarlem • ook 15 en 16 nov • haarlemseopera.nl

vr 14 nov **Brabant Koor** olv Louis Buskens met 'Brabant Koor SOLO', met Hongaarse a-capellawerken • mmv Emmy Verhey • 20.30u Concertzaal Tilburg • ook za 15 nov Eindhoven, zo 16 nov Hervormde Kerk Den Bosch • brabantkoor.nl

vr 14 nov **Haags Vocaal Ensemble** olv Béni Csillag met '...and life everlasting', drie eeuwen Engelse koormuziek over het aardse leven van drie koninginnen • 20.15u Pieterskerk Utrecht • www.pieterkerkconcerten.nl

vr 14 en za 15 nov **Musical Intermezzo** olv Ruud Verkoeijen met totaaltheater 'Papernotes' • arrangementen van Bremer, Romanov en Verkoeijen • 20.30u theater De Speeldoos Vught • musicalintermezzo.nl

za 15 nov **Koninklijke Amersfoortse Muziek Vereniging** olv Thomas Lowe en projectkoor olv Hannie Slingerland met Carmina Burana van Orff • 19.30u Theater Icoon Amersfoort Vathorst • kamv.nl

concerttips

Misa Criolla 50 jaar

KAMERKOOR LELYSTAD

Alweer 50 jaar geleden componeerde Ariel Ramírez (1921-2010) zijn *Misa Criolla*. Reden voor Kamerkoor Lelystad om dit werk olv Francis Evers uit te voeren bij hun vijfjarig jubileum. Samen met de *Romancero Gitano* van Tedesco en de *Hebrew Love Songs* van Whitacre. Solist is de tenor Roderik Blom.

MISA CRIOLLA DOOR KAMERKOOR LELYSTAD OLV FRANCIS EVERS, MMV RODERIK BLOM TENOR • ZA 1 NOVEMBER LELYSTAD, 7 NOVEMBER DRONTEN • WWW.KAMERKOORLELYSTAD.NL

Het Huygens Vocaal Ensemble en ProVocanto voeren de *Misa Criolla* in november en december maar liefst zeven keer uit. Zij hebben voor de solopartij de Argentijnse tenor Javier Rodríguez gestrikt. Op het programma staan verder Spaanse en Argentijnse liederen en Zuid-Amerikaanse adventsmotetten uit de barok.

MISA CRIOLLA DOOR HUYGENS VOCAAL ENSEMBLE EN PROVOCANTO OLV HANS TUSSEN, MMV JAVIER RODRÍGUEZ TENOR • UITVOERINGEN IN LEEUWARDEN (28/11), NIJMEGEN (29/11), VEENHUIZEN (30/11), ENSCHEDE (6/12), ZWOLLE (10/12), UTRECHT (11/12) EN DEVENTER (13/12) • WWW.HUYGENSMUSIC.NL

Zingen in het Concertgebouw?

Op de verjaardag van Sint Nicolaas brengt de KCOV Amsterdam een ode aan de bisschop met de *Nicolas Cantata* van Benjamin Britten, geïnspireerd op zijn leven en goede werken. En u mag meedoen, want op twee momenten nodigt Britten het publiek uit om mee te zingen. Ook op het programma: John Rutter's *Magnificat*.

SINT NICOLAS VAN BRITTEN EN MAGNIFICAT VAN RUTTER DOOR KCOV AMSTERDAM OLV FRANK HAMELEERS, MMV DIVERSE SOLISTEN • ZA 6 DECEMBER 20.15U, CONCERTGEBOUW AMSTERDAM • WWW.KCOVAMSTERDAM.NL

JAVIER RODRÍGUEZ

Orgelpark vocaal

In het Orgelpark speelt het orgel lang niet altijd de hoofdrol. Er is dit najaar ook een keur aan vocale concerten. Met orgelbegeleiding, dat dan weer wel. Laat u op 2 november verrassen door de minimalistische en humoristische muziek van de 75-jarige Tom Johnson, uitgevoerd door het Asko Kamerkoor olv Jos Leussink. Of - op 16 november - door een zelfportret van de Nederlandse componist Jan Welmers. Studium Chorale olv Hans Leenders, begeleid door verschillende instrumentalisten, voert een programma uit dat Welmers zelf samenstelde. En wat te denken van koormuziek van Arvo Pärt (werken voor twee koren en orgels en zijn *Berliner Messe*) en Bo Hansson, op 26 november uitgevoerd door het Nederlands vocaal ensemble olv Fokko Oldenhuis?

2, 16 EN 26 NOVEMBER, ORGELPARK AMSTERDAM • WWW.ORGELPARK.NL

LEZERSAANBIEDING

ZINGmagazine verloot 3x2 kaarten voor dit concert. Stuur voor 1 november een mail naar redactie@zingmagazine.nl, met als onderwerp Nederlands Kamerkoor.

AGENDA

Renaissanceprogramma van Nederlands Kamerkoor

Het Nederlands Kamerkoor brengt olv Paul van Nevel een interessant programma met renaissance-muziek uit kerk, kroeg en kasteel. Van Nevel staat garant voor authentieke uitvoeringen van oude muziek. De alleskunnens van Het Nederlands Kamerkoor

volgen hem daar naadloos in, en de laatgotische Laurenskerk vormt het perfecte decor voor de werken van componisten als Regnard, Van Weerbeke en Caron.

NEDERLANDS KAMERKOOR OLV PAUL VAN NEVEL • DO 20 NOVEMBER 20.30U, LAURENSKERK ROTTERDAM • WWW.DEDOELLEN.NL

Reprise van De Parelvisiers

Veel mensen kennen *Les Pêcheurs de Perles* vooral van het wereldberoemde duet. Maar dan doe je Bizet ruimschoots tekort. Vanaf 14 oktober komt de Staatsopera van Tatarstan naar Nederland en België, met een reprise van dit werk. Meeslepende en toegankelijke muziek in een aangescherpte encenering van Vernon Mound. Een prima gelegenheid om ook de rest van deze opera beter te leren kennen. De productie doet in Nederland en België maar liefst 33 theaters aan.

PERELVISSERS VAN BIZET DOOR STAATSOPERA VAN TATARSTAN • 14 OKTOBER TOT 22 NOVEMBER • WWW.IM-PACTENTERTAINMENT.NL

PERELVISSERS DOOR STAATSOPERA VAN TA

FOTO ANNA BECKER

Luther op de sofa

MICHEL POELS ALS MAARTEN LUTHER

Op 8, 12 en 13 november zingt Cappella Amsterdam het oratorium *Luther* (2013) van componist Boudewijn Tarenskeen. Een schildering van de persoon Maarten Luther, met zijn geloofsinzichten, maar ook met zijn momenten van twijfel en publieke wanhoop. De bariton Michel Poels vertolkt de rol van Luther. Als een soort meerkoppig monster zingt Cappella Amsterdam olv Daniel Reuss afwisselend als kunstkoor, als poëtisch 'tragisch' koor, als opportunistische goegemeente, als festivalpubliek én als 'de wereld'.

LUTHER VAN TARENSKEEN, DOOR CAPPELLA AMSTERDAM OLV DANIEL REUSS • 8 NOV HERVORMDE KERK, 'S HERTOGENBOSCH, 12 NOV MUZIEKGEBOUW AAN 'T IJ, AMSTERDAM, 13 NOV TIVOLIVREDENBURG, UTRECHT • WWW.CAPPELLAAMSTERDAM.NL

zo 16 nov **Toonkunst Amersfoort** olv Bas vd Heuvel met Petite Messe Solennelle van Rossini • mmv diverse solisten, Dirk Luijmes harmonium, Hans Erik Dijkstra piano • 15.30u Franciscus Xaveriuskerk Amersfoort • toonkunstamersfoort.nl

zo 16 nov **Cappella Pratensis** olv Stratton Bull met 'Vroomheid en Vertrouwen', de Missa Ave Maris Stella van Desprez in combinatie met een lezing over Maria-vroomheid • 15u Lambertuskerk Raamsdonk • brabantvolkoren.nl

zo 16 nov vocaal ensemble **Silhouet** olv Hans Heykers met jubileumconcert 25 jaar, werken van Monteverdi, Taverner, Lambrechts en Ešenvalds • mmv div solisten • 15u Ursulakapel Roermond • ve-silhouet.nl

vr 21 nov **Nederlands Kamerkoor** olv Paul van Nevel schildert het muzikale landschap van Vlaanderen met werken van Regnard, Van Weerbeke en Caron • 20.15u Pieterskerk Utrecht • www.pieterkkerconcerten.nl

za 22 nov vocaal ensemble **Tiramisu** olv Niels Kuijers met 'Vrede en Vreugde voorbij de dood', werken van JS Bach en Brahms • mmv Hans Houtman kistorgel, Ania Katynska cello en viola da gamba • 20.15u Pelgrimvaderskerk Rotterdam • ook zo 23 nov 15.15u Lambertuskerk Rotterdam • vocaalensembletiramisu.nl

za 22 nov vocaal **Ensemble Cantatrix** olv Hans Leenders met 'Lux Aeterna': Requiem van Fauré, Miserere van Allegri en werken van Brahms, Taverner, Des Prez • mmv Charlotte Munnik sopraan, David Greco bariton, Bart Rodijns harmonium, Orkest van de 20e eeuw • 20.15u Grote Kerk Leeuwarden • ook 23 nov Amsterdam, 29 nov Utrecht, 30 nov Groningen • cantatrix.nl

za 22 nov **Groot Omroep Koor, Vlaams Radio Koor, Nationaal Jeugd- en Kinderkoor, Radio Filharmonisch Orkest** olv Markus Stenz met Das Floss der Medusa van Henze • mmv Roman Trekel bariton, Lenneke Ruiten sopraan, Franz Grundheber bariton • 20.15u Concertgebouw Amsterdam • concertgebouw.nl

za 22 nov **Philips Philharmonisch Koor en Symfonie Orkest** olv Jules van Hessen met Porgy&Bess van Gershwin • mmv div solisten • 20.15u Concertgebouw Amsterdam • concertgebouw.nl

za 22 nov en zo 23 nov **MUSA** olv Peter Dijkstra met de Messe pour double chœur van Martin en werken van Ešenvalds, Matsushita en Smolka • locatie en tijd nog niet bekend, zie musa.nu

zo 23 nov **Projectkoor** olv Marc Böklerink met concert ter afsluiting van het Eric Whitacre Zangproject, When David Heard en Sleep van Whitacre • 16u Korenbeurs Schiedam tijdens Klassiek Open Podium • toegang gratis • korenbeurs-schiedam.nl

woe 26 nov **Hollands Vocaal Ensemble Amsterdam** olv Fokko Oldenhuis met werken van Pärt en Hansson • Ko Zwanenburg en Dorien Schouten orgel • 20.15u Orgelpark Amsterdam • orgelpark.nl

woe 26 nov **Verdi Concert Choir Japan en Nordwestdeutsche Philharmonie** olv Chosei Komatsu met Messa di Requiem van Verdi • mmv div solisten • 20.15u Concertgebouw Amsterdam • concertgebouw.nl

Uw abonnement op Zing Magazine is geld waard! En niet zo'n beetje ook.

Bent u met uw koor nog geen lid van een korenbond, maar wel abonnee van Zing Magazine? Dan bieden de bonden KBZON en BALK u een flinke introductiekorting op een lidmaatschap die kan oplopen tot 100 euro*.

Wat moet u daarvoor doen? Stuur een mail naar abo@zingmagazine.nl en geef aan bij welke van twee bovengenoemde bonden u met uw koor wilt aansluiten. Vermeld daarbij uw naam en de adresgegevens waarop u Zing Magazine ontvangt. Het liefst ook uw abonneenummer (het cijfer dat boven uw naam op de adresdrager staat, of het vetgedrukte nummer op de factuur).

Vermeld ook de naam van uw koor + het aantal koorleden.

Natuurlijk kunt u ook direct contact opnemen met de bonden. Ook zij zullen bovengenoemde gegevens nodig hebben.
administratie@balknet.nl info@kbzon.nl

* KOREN TOT 25 LEDEN KRIJGEN €50,- KORTING - MEER DAN 25 LEDEN : €100,- KORTING - AKTIE LOOPT TOT 1 JANUARI 2015

Stichting
Vocat
organiseert:

'Ik hou van Holland!'

met bekende en onbekende werken
van Nederlandse componisten

Onder leiding van Raghna Wissink en Arno Vree

Studiedag zaterdag **7 maart** 2015

Zomerweek 3 t/m **8 augustus** 2015

Maranathakerk, Castricum
informatie en inschrijving: www.vocatie.nl

ZINGmagazine nu voor iPad, Android tablets, pc en mac

eRead ZINGmagazine met de AKO app

ZINGmagazine digitaal: voor iPad, Android tablets, en pc en mac desktops en laptops. Download de AKO-app via www.ako.nl/app en registreer je. Vervolgens kun je ZINGmagazine in digitale versie aanschaffen.

losse nummers via AKO Shop: € 3,95
proefabonnement 3 nummers via AKO Shop € 8,-
jaarabonnement 6 nummers via AKO Shop € 14,-
Het digitale abonnement staat los van het print-abonnement.

www.ako.nl/app

workshops

Technici, opgelet!

Het perfect uitversterken van een koor is zo eenvoudig nog niet. Daarom organiseert BALK een eendaagse vervolgworkshop PA-techniek voor alle technici die met koren of zanggroepen werken. De ochtend is gewijd aan de theorie. De middag aan de praktijk. Dan komt er ook een koor met combo.

8 NOVEMBER, BEEKBERGEN • INSCHRIJVEN VIA ADMINISTRATIE@BALKNET.NL

Musiceren met gehoorverlies

Ludwig van Beethoven kon ondanks zijn doofheid componeren omdat hij de muziek in zijn hoofd hoorde. Maar samen muziek maken is vooral ook: naar elkaar luisteren. Hoe doe je dat als je gehoor minder wordt? Moet je van je koor af? Helpt een hoorapparaat echt? Zijn er trucs voor? Ervaringsdeskundige Wendelina Timmerman organiseert samen met instrumen-

tenbouwer Lies Muller en amateurvioliniste Willeke van de Ree een workshop voor mensen met gehoorverlies die samen met anderen muziek willen blijven maken. Zingend of instrumentaal.

22 NOVEMBER 11-15U, UTRECHT CENTRUM •
MAIL INFO@HOORIDEE.NL, ZIE VOOR MEER INFO OOK
WWW.HOORIDEE.NL ONDER 'PARTICULIEREN' EN 'PROGRAMMA'

JOHANETTE ZOMER

Masterclass 'Vorm en inhoud'

Instrumentalisten spelen noten. Wij zangers hebben de tekst als extra expressiemiddel. In de tweedaagse masterclass 'Vorm en inhoud', voor gevorderde amateurs, leer je die tekst te onderzoeken en uit te diepen. Zodat je emotie meegeeft aan je publiek en met meer overtuiging zingt. De ochtenden werkt dramadocent Gusta Teengs Gerritsen met je aan declamatie van de teksten en onderzoek naar je eigen zeggingskracht. De middagen leert zangeres Johanne Zomer je die zeggingskracht te gebruiken in je zang.

1-2 NOVEMBER 9.30-18U, KAPEL OP 'T RUSSELT, EEFDE • KOSTEN € 255,- INCL. BTW •
PUBIEK IS OOK WELKOM: € 10,- PER DAGDEEL (INCL. KOFFIE/THEE), € 17,50 PER DAG
(INCL. LUNCH/KOFFIE/THEE) • VOOR INFO EN INSCHRIJVEN MAIL INFO@10VOCAAL.NL
OF ZIE WWW.10VOCAAL.NL

vr 28 nov **Merwe's Oratorium Vereniging** olv Patrick vd Linden met de Mis in D van Dvořák en Vespers van Rachmaninov • mmv div solisten, Gerben Mourik orgel • 20u Antoniuskerk Dordrecht • movdor-drecht.nl

za 29 nov kamerkoor **Doulce Memoire** en **Concerto d'Amsterdam** olv Felix vd Hombergh met Actus Tragicus van JS Bach en Musikalische Exequiën van Schütz • 20.15u OLVOO-kerk Overveen • ook za 30 nov 15u Waalse Kerk Amsterdam • doulcememoire.nl

zo 30 nov **Vocaal Ensemble Zutphen** olv Iassen Raykov met 'Dubbel Bach', motetten van JS Bach en meer • mmv Els Dijkerman orgel, Inja Botden cello • 14.30u St Janskerk Zutphen • vezutphen.nl

zo 30 nov **Purmerends Gemengd Koor** olv Otto de Jong met Dido and Aeneas van Purcell • mmv div solisten • 14u Taborkerk Purmerend • ook zo 7 dec 15u Kapelkerk Alkmaar • pgkpurmerend.nl

zo 30 nov **Camerata Trajectina** met concert tgv het 40-jarig jubileum • met presentatie boek over 40 jaar Camerata Trajectina • 16u Geertkerk Utrecht • oude-muziek.nl

zo 14 dec **Hoofdstadkoor** olv Martin vd Brugge met 'Kerstmis Internationaal', werken van oa Händel, JS Bach, Saint-Saëns, Buxtehude, Tormis en Ryba • na de pauze meezingers • mmv strijkkwartet, Gewestelijk Begeleidings Ensemble, Gerrie Meijers orgel/piano • 15u Westerkerk Amsterdam • hoofdstadkoor.nl

za 20 dec **Projectkoor Cessibon** olv Monique van den Hoogen met Carmina Burana van Orff • mmv div solisten, slagwerk, Michiel Rozendal en Barbera Sinte Maartensdijk vleugel • 20.30u St Franciscuskerk Oudewater • ook zo 21 dec 15u • cessibon.nl

MEEZINGEN

za 1 nov **meezingconcert** Ein Deutsches Requiem Brahms olv Yt Nicolai • mmv solisten en Martijn en Stefan Blaak piano • 10-18u Geertkerk Utrecht, met slotconcert om 17u • meezingconcerten.nl

vr 7 nov **meezingavond** olv Madeleine Ingen Housz • wereldmuziek en mantra's zingen vanuit je hart • 19.30-22u Haagje 1, Driebergen • passieprojecten.nl

za 8 nov **Scratch** met Purcell en Bach door het Amer Consort olv Dirkjan Horinga • Magnificat van JS Bach en Ode on St. Cecilia's Day van Purcell • voor ervaren zangers • met informele uitvoering • 10.30-21u Xaveriuskerk Amersfoort • amerconsort.nl

zo 9 nov UCK met **Zangzondag** 'Koormuziek rond St Maarten' olv Maarten van der Bijl • voor alle niveaus • 13-16.30u UCK Utrecht • uck.nl onder cursussen

do 13 nov, do 27 nov, do 18 dec **Lekker Zingen** met Yinske Silva • meezingers, teartjerkers, foute hits, grouw ouwen, diva ballads • 20-21u Broedplaats HW10 Amsterdam • metstem.nl

za 15 nov en za 20 dec **Lekker Doorzingen!** met Yinske Silva • ook improviseren • voor de doorgewinterde zangers en doorzetters met ervaring • 14-16u Broedplaats HW10 Amsterdam • metstem.nl

AGENDA

za 22 nov **KBZON-Scratch** '50 jaar Misa Criolla' olv Martin van der Brugge • mmv Javier Rodríguez tenor en zijn begeleidingsensemble • vanaf 10u repetitie, uitvoering 16.30u Laurenskerk Rotterdam • singa-longevents.nl

za 22 nov **Beatles scratchdag** met close-harmony-groep Dune & Forest olv Peter Janka • zangervaring niet noodzakelijk, wel vooraf thuis oefenen met bladmuziek en oefenopnames • rep vanaf 9.30u concert 20u Theater De Muze Noordwijk aan Zee • duneandforest.com

vr 28 t/m zo 30 nov **weekend Come together songs** olv Hagara Feinbier • mantra's en stemmige wereldliedertjes uit veel culturen • vr 19u - zo 14u, locatie waarschijnlijk Amsterdam • passieprojecten.nl

vr 12 dec **Meezingnacht** met Andrea Hauser en Martijn Nanninga • op wereldreis, wereldliedertjes zingen met hart en ziel • 20-23u Lutherse Kerk Utrecht • meezingnacht.nl

za 13 dec **scratch** Nine Lessons and Carols bij Oratoriumkoor Tremenda olv Paul Waerts • 10-15.30u Vredeskerk Beverwijk • 16u slotconcert • secretaris@tremenda.nl

zo 14 dec UCK met **Zangzondag** 'Kerstklassiekers voor popkoor' olv Jurriaan Grooten • voor alle niveaus • 13-16.30u UCK Utrecht • uck.nl onder cursussen

za 20 dec **Meezingconcert** Weihnachtsoratorium van JS Bach olv Madeleine Ingen Housz • studieavond wo 17 dec • 10.30-19u Geertkerk Utrecht • ook zo 21 dec Dominicuskerk Amsterdam met studieavond di 16 dec • passieprojecten.nl

CURSUSSEN/WORKSHOPS

za 25 okt en za 1 nov **workshop** Russische gezangen bij het Tilburgs Byzantijns Koor olv Piet Happel • 25 okt 13-16u kapel Mariahof Tilburg, 1 nov 13-16u Gasthuisring 54 Tilburg • tilburgsbyzantijnskoor.com

za 1 en zo 2 nov **masterclass** zang 'Vorm en Inhoud' door Johannette Zomer en Gusta Teengs Gerritsen • voor gevorderde zangers • mmv Poole Kok piano • 9.30-18u Kapel op 't Rijsselt Zutphen • aanmelden 10vocaal.nl

za 9 nov **workshop** Stemexpeditie olv Ewoud Huijzinga en Jasper Teule • een dag vrijuit zingen met begeleiding van contrabas en vleugel, zangervaring niet nodig, alleen moed en enthousiasme • 10-17u Buitenwerkplaats Starnmeer • basecamptheatervandziel.nl/stemexpeditie

za 9 nov **masterclass** EVT door Juliette Dumore • je zingt solo en wordt gecoacht, gelet wordt op toepassing van EVT-technieken • deelnemers hebben EVT zangtechniek gevolgd • 13-17u Gorssel • dumosound.nl

workshops &

COME TOGETHER WEEKEND

Come together weekend

Passieprojecten organiseert een weekend Come Together songs. Onder leiding van Hagara Feinbier zing je meerstemmige liederen uit veel culturen van over de hele wereld, mantra's, stemmige liederen, en ritmeliedertjes uit Afrika. Het gaat Feinbier vooral om de vreugde van het samen zingen. Ze heeft vele liederen uit heel verschillende culturen gebundeld en op cd gezet, die gemakkelijk uitnodigen tot meezingen en het leven te vieren. Daarbij verbindt ze zang met beweging, ontmoeting, ritme en sociale omgang.

VR 28 – ZO 30 NOVEMBER, PLAATS NOG NIET BEKEND • WWW.PASSIEPROJECTEN.NL

Lesgeven volgens de Lichtenberger Methode

De Lichtenberger Methode is een zangmethode om met minimale inspanning een maximale klankkwaliteit te bereiken. Het symposium dat Stemklank organiseert, is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in de Lichtenberger Methode en in het werken met koren en lesgeven in het bijzonder. Ervaren collega's, pedagogen en uitvoerende musici, belichten verschillende invalshoeken van leren, in theorie en praktijk. De theorie komt aan de orde in plenaire sessies. Daarnaast oefen je - onder begeleiding - de praktijk van het lesgeven aan kleine groepen.

8 NOVEMBER, 9.30-16U, HELENASTRAAT 8 DEN HAAG • KOSTEN € 95,- • AANMELDEN VIA INFO@STEMKLANK.NL • WWW.STEMKLANK.NL

meezingen

Scratch met Beatles songs

Niet alleen de Misa Criolla is 50 jaar oud: ook de Beatles kwamen 50 jaar geleden naar Nederland. Voor de close-harmonygroep Dune & Forest aanleiding om een scratch te organiseren met veel Beatlesmuziek. Voor deze scratch hoeft je niet geschoold te zijn: plezier in het zingen is genoeg. Onder leiding van vier ervaren

repetitors oefen je de hele dag, om de muziek 's avonds met orkest uit te voeren olv Dune & Forest dirigent Peter Janka. Om in de sfeer te komen krijg je vooraf de bladmuziek en geluidsopnamen toegestuurd.

22 NOVEMBER, THEATER DE MUZE IN NOORDWIJK AAN ZEE • AANMELDEN VIA WWW.DUNEANDFOREST.NL

Vierde Kodály masterclass

Zoltán Kodály had zo zijn eigen visie op muziekonderwijs: alle muzikale vaardigheden beginnen bij zingen. Van daaruit ontwikkelde hij een methode die het verdient ook in Nederland de basis te vormen voor het muziekonderwijs. In de - alweer vierde - Kodály-masterclass die het Haags conservatorium organiseert maak je nader kennis met deze methode. Je ontwikkelt je eigen vaardigheden

en je neemt actief deel aan het lesgeven met deze methodiek. Gastdocenten zijn László Nemes van het Kodály instituut uit Kecskemét en Lucinda Geoghegan, van het National Youth Choir of Scotland. De masterclass is internationaal en wordt dus in het Engels gegeven.

22-23 NOVEMBER, KONINKLIJK CONSERVATORIUM DEN HAAG • AANMELDEN VIA INFO@MUZIEKALSVAK.NL

Uitwaaien, zingen en genieten

De bevlogen dirigente Merel Martens geeft in één weekend vier verschillende workshops: Rhythm & Groove, Zangtechniek, Muzikale interpretatie en Circle Songs. En daar tussendoor kun je op Terschelling lekker fietsen,

uitwaaien, de zee ruiken, genieten. Plaats van handeling is het Stayokay Terschelling, waar je volpension verblijft.

21 -23 NOVEMBER, STAYOKAY TERSCHELLING • AANMELDEN ALINDAMARTINE@KPNPLANET.NL

za 15 nov **Nascholing Zangdocenten Intervisie-dag** olv Jolande Geven en Ineke van Doorn • in gesprek met collega's over werkervaring en lespraktijk-gerelateerde problemen • 10-16.30u Muziekhuis Utrecht • nascholingzangdocenten.nl

za 15 nov en za 20 dec **workshop 'meditatief stem-gebruik'** door Ynske Silva • de stem is waar lichaam en ziel, verstand en emotie samenkomen, leer vanuit hier tot rust te komen en jezelf uit te drukken • 10.30-12u Broedplaats HW10 Amsterdam • metstem.nl

za 15 nov **Masterclass** 'A Ceremony of Carols van Britten' olv Silvere van Lieshout • voor gevorderde dirigenten • verbeteren repetitietechniek, verdieping interpretatie • mmv kinderkoor Musicanti • ook voor hospitanten • 11-21u Academy of Vocal Arts Den Haag • acva.nl

za 22 nov **workshop** Renaissancedag Cadeautjes uit de Lage Landen olv Christopher Kale (zang) en Jacqueline Dubach (luit) • uitpakken en spelen van cadeauliederen uit de Renaissance • voor zangers en instrumentalisten • 10-17u Muziekschool Noord Amsterdam

za 22 nov **workshop** voor mensen met gehoorverlies die muziek willen blijven maken olv Wendelina Timmerman (Hooridee), Lies Muller (Muziek en Ambacht) en Willeke van de Ree • voor zangers en instrumentalisten • tips, discussie en muziek maken • 11-15u Centrum Utrecht • hooridee.nl/programma

vr 28 nov **MDO+ nascholing** dirigenten met **masterclass** dirigeertechniek door Jos van der Sijde • verbeter je dirigeertechniek • 10-13.30u UCK Utrecht • uck-koördirectie.nl

do 11 dec **workshop** Slavische Kerstliederen olv Tatiana Lina • meerstemmige kerstliederen uit Oost- en Centraal Europa en de Balkan • voor zangers van gemiddeld niveau • 10-17u Dekenkapel Pieterskerk Utrecht • huismuziek.nl

za 17 jan 2015 **workshop** Beroemde transcripties olv Bernhard Touwen • werken aan de transcripties van 'Ich bin der Welt abhanden gekommen' (oorspr. Mahler) door Gottwald, en het Nimrod-thema uit de Enigmavariaties (oorspr. Elgar) door Cameron • 10-17u Dekenkapel Pieterskerk • pieterskerkconcerten.nl

FESTIVALS

za 1 nov The Famondio Singers ism BALK organiseren het **Noordelijk Close Harmony Festival** • met jurybeoordeling • Theater Geert Teis Stadskanaal • famondiosingers.nl

za 8 nov Zanggroep Kwint organiseert **Popkorendag** • 10 koren treden op • met jury en workshop door Harjo Pasveer • in scholengemeenschap 'De Rooie Pannen' Tilburg • balknet.nl

za 13 dec popkoor Pop4Shore! presents **X-mas with friends** • Kerst-korenfestival met optredens van diverse (pop)koren • 11-17u Vredeskerk Katwijk aan Zee • pop4shore.nl

za 6 juni 2015 **korenfestival Amusing Hengelo** • inschrijving voor koren geopend • amusing-hengelo.nl

Bartoli in St. Petersburg

Op 28 oktober is Cecilia Bartoli live te horen in het Amsterdamse Concertgebouw met repertoire van haar nieuwste cd. Die cd is in elk geval een parel in het cd-schap. Elke keer weer presteert Bartoli het om met echt bijzonder repertoire op de markt te komen. Dit keer ging ze op onderzoek uit aan het hof van de Russische Tsarina's in Sint Petersburg, en verzamelde muziek die geschreven werd

door Italiaanse en Duitse componisten. Resultaat: een cd vol premières, waaronder nog nooit eerder gehoorde barokmuziek van componisten als Raupach en Araia. De uitvoering is, zoals we van Bartoli gewend zijn, fenomenaal. OS

WAARDERING ****

ST. PETERSBURG – CECILIA BARTOLI EN I BAROCCHISTI OLV DIEGO FASOLIS • DECCA CD 00289 478 7695

Magdalena Consort gaat OVPP

Als sinds de vroege jaren tachtig woedt de discussie over hoe groot de koren bij Bach nu eigenlijk moeten zijn. Het Magdalena Consort gaat nu 'OVPP' in een aantal vroege cantates, op hun cd 'Recreation for the soul'. OVPP staat voor one voice per part, oftewel vier zangers in plaats van een heel koor. De uitvoeringen van cantates als *Jesu meine Seele* en *Nach Dir Herr verlanget mich* zijn fraai. Niet in de laatste plaats dankzij een prachtige counter (Daniel Taylor) en een messcherp spelend ensemble. Maar in de koorpartijen klinkt deze Bach, naar mijn smaak, dan plotse-ling wel mager. OS

WAARDERING ***

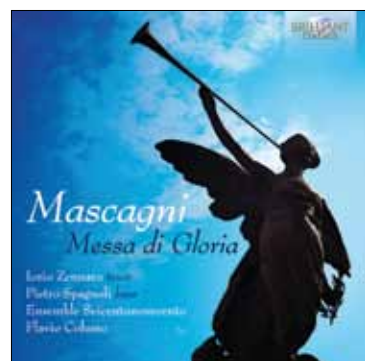
RECREATION FOR THE SOUL, CANTATES VAN JS BACH DOOR MAGDALENA CONSORT. • CCS SA 35214 • WWW.CHANNELCLASSICS.COM

Aardse Messa di Gloria

Wanneer Italiaanse operacomponisten de hemel toezien klinkt het eindresultaat vaak opmerkelijk 'aards'. Luister maar naar de religieuze werken van Verdi of Rossini. Het is eigenlijk operamuziek in een religieuze jas. In die categorie past ook Mascagni's *Messa di Gloria*. Hij schreef het vlak voordat hij wereldberoemd werd met de opera *Cavalleria Rusticana*, en het werk was in zijn tijd zeer populair. Tegenwoordig hoor je het zelden, terwijl het toch redelijk uitvoerbare muziek is die oorspronkelijk werd geschreven voor jeugdorkest. Het is op en top Mascagni: melodisch, zo nu en dan lichtelijk 'over the top' en lichtvoetig en dramatisch tegelijk. De uitvoering is redelijk (soms wat onevenwichtig) en de opname wat 'ruim', maar voor liefhebbers van koormuziek is dit zeker een aanrader. OS

WAARDERING ***

MASCAGNI – MESSA DI GLORIA • ENSEMBLE SEICENTONOVECENTO OLV FLAVIO COLUSSO EN SOLISTEN • BRILLIANT 94943 • WWW.BRILLIANTCLASSICS.COM

Indrukwekkend Magnificat

De opname dateert uit 1988, maar de uitvoering van het Magnificat van C.P.E. Bach (de zoon van...) en een vroege symfonie van deze 'Berlijnse Bach' is nog lang niet sleets. Deze recente heruitgave met dirigent Hartmut Haenchen en het Rundfunkchor Berlin is dan ook meer dan gerechtvaardigd. Veel sneller dan Haenchen kun je het eerste deel niet nemen, maar koor en orkest blijven desondanks spatgelijk. En in slotdeel bouwt Haenchen met het lijnenspel van de fuga een indrukwekkend muzikaal bouwwerk op. Een uitvoering waar je naar kunt blijven luisteren. OS

WAARDERING ****

BACH MAGNIFICAT – DOOR RUNDfunkchor BERLIN, KAMMERORCHESTER CARL PHILIPP EMANUEL BACH EN SOLISTEN OLV HARTMUT HAENCHEN • BRILLIANT 94776 • WWW.BRILLIANTCLASSICS.COM

De kracht van Laura Mvula

Ruim een jaar geleden brak de Britse zangeres, pianiste en componiste Laura Mvula door met haar indrukwekkende debuutalbum 'Sing to the moon'. De klassiek opgeleide Mvula werd geroemd om haar originele gelaagde composities, de onverwachte instrumenten en haar rokerige stem waarin Amy Winehouse en Nina Simone doorklinken. Het album bleek uitstekend geschikt voor een orkestrale remix, met de eer aan 'ons eigen' Metropole Orkest en dirigent Jules Buckley. De twaalf opnieuw gearrangeerde nummers, opgenomen in de legendarische Abbey Road Studios in Londen, laten Mvula boven zichzelf uitstijgen. Van het sprookjesachtige begin van *Make Me Lovely*, het filmische *She* tot het gevoelige *Father Father* en de energieke popkanten van *Green Garden* en *That's Alright*. Een spannend en groots pareltje. **MB**

WAARDERING *****

LAURA MVULA WITH METROPOLE ORKEST • BESTELLEN VIA O.A. WWW.BOL.COM EN ITUNES • YOUTUBE: WWW.BIT.LY/LAURA-METROPOLE • VOOR MEER INFORMATIE ZIE WWW.LAURAMVULA.COM EN WWW.MO.NL

Callas is terug

Callas is alive and kicking, althans op cd. Alle oude opnames werden met behulp van de nieuwste technieken remastered en opnieuw op cd gezet. Resultaat: een verzameling met niet minder dan 69 cd's, bestaande uit 26 complete opera's en 13 registraties van recitals. Onder de eerste bulk cd's die op de markt wordt gebracht bevinden zich pareltjes als *I puritani*, *Norma* en *Aida*. En natuurlijk is er de historische opname van *Tosca* uit 1953 met tenor Giuseppe di Stefano en bariton Tito Gobbi. Het is meer dan een Callas-gadget. De opnames zijn zo goed opgelapt dat Callas als nieuw klinkt. Haar Vissi d'Arte spat de luidsprekers uit, zonder piep of kraak. Zestig jaar oud, maar nog altijd heerlijk luistervoer. **OS**

WAARDERING ****

TOSCA DOOR MARIA CALLAS, KOOR EN ORKEST VAN DE SCALA MILAAN EN SOLISTEN • 2 CD'S 082564 634103 0 • WWW.WARNERCLASSICS.COM

Boek Koorregie nu te koop

Podiumpresentatie. Ieder koor heeft ermee te maken. Hoe sta je erbij, wat wil je overbrengen, hoe komt de muziek het beste tot zijn recht? Steeds meer koren en zanggroepen zijn zich bewust van de meerwaarde van een geregisseerde presentatie. Maar er zijn ook drempels. Koorleden denken bij regie al gauw aan 'pasjes' of toneelspel, waar het zingen onder kan lijden. Het boek *Koorregie – handleiding voor een betere podiumpresentatie* laat zien hoe je met eenvoudige middelen het zingen juist kunt ondersteunen, zodat je als groep met meer zekerheid op het podium staat.

Koorregie, het allereerste boek dat in Nederland over dit onderwerp wordt uitgegeven, biedt regisseurs, dirigenten en koorleden concrete tips en tools voor een betere podiumpresentatie. Auteurs Meta Stevens en Marijke de Wit leiden je stap voor stap door het hele proces. Waar vind je inspiratie voor je regie, welke technieken kun je gebruiken, hoe train je de zangers, en wat zijn de ingrediënten van een goed optreden? Ondersteund door film- en geluidsfragmenten geven ze een levendig beeld van de mogelijkheden en effecten van koorregie.

Koorregie – handleiding voor een betere podiumpresentatie wordt uitgegeven door ZINGmagazine. De komende edities zoomt ZINGmagazine telkens in op een van de vier delen. Volgende keer: *Deel 1 – Inspiratie*. **EJ**

KOORREGIE – HANDBOEK VOOR EEN BETERE PODIUMPRESENTATIE, DOOR META STEVENS EN MARIJKE DE WIT • € 19,95 – TOT 31 DECEMBER: € 17,50 • UITGAVE VAN ZINGMAGAZINE, BESTELLEN VIA KOORREGIE@ZINGMAGAZINE.NL • WWW.ZINGMAGAZINE.NL

'De voordeligste
CD perserij van
de Benelux'

Hoogwaardige en voordelige cd & dvd producties.
Gratis drukbaar maken van grafische bestanden.
Top service waar duizenden klanten op vertrouwen.

www.decdperserij.nl | 0228 350 880

Maak kennis met de vernieuwde

...weet wat er speelt...
Akkoord
MAGAZINE

en neem een proefabonnement

3 nummers
voor maar €12,50

Ga naar www.akkoordmagazine.nl/proefabonnement of mail naar
abo@akkoordmagazine.nl ovv proefabonnement of bel 020-6755308

'IMPRESSIVE!'

Journal of Singing

Van rock tot jazz, van klassiek tot kerk-
koor: wat je ook zingt, Tipboek Zang is
dé gids die je alles vertelt wat je over
je stem moet weten. Van zangmetho-
des tot stemzorg, van zuiver zingen tot
uitspraak en van microfoonselectie tot
ademhaling. Aanbevolen door de vak-
bladen, en enthousiast ontvangen door
zangers van alle leeftijden. Wereldwijd.

Nieuwe editie, nieuwe prijs!

De nieuwe editie van Tipboek Zang. Voor
€14,90 te koop bij boek- en muziekwin-
kels, en natuurlijk ook bij Zing Magazine.

The Best Guide
to Your Instrument!

ISBN 978-90-8767-001-6

**GRATIS
WEB-APP:
HOOR WAT
JE LEEST MET
TIPCODES!**

THE TIPBOOK
COMPANY

www.tipbook.com

Facebook

Hallo ZINGmagazine, even een vraagje, mag ik een bericht met Flyer plaatsen op jullie Facebookpagina over de theateroptredens van Puur Zang Enzo uit Rotterdam?

Graag hoor ik jullie! Met vriendelijke groet,
Petra van der Most

Beste Petra en alle andere lezers, het antwoord is een volmondig ja. Hoe meer zangverkeer op onze pagina, hoe leuker. Dus leef je uit!

www.facebook.com/zingmagazine.nl

ZINGmagazine kwijt!

De laatste ZINGmagazine heb ik in een café laten liggen en ben ik nu dus helaas kwijt. Graag zou ik hiervan een nieuw exemplaar willen doen toekomen. Is dit mogelijk?

Willy de Rooij, Eindhoven

Maar natuurlijk, stuur even een mail naar: abo@zingmagazine.nl

Erratum

Op 21 juni werd het jeugdkoor van Koorschool Senta tijdens de finale van het Nederlands Koor Festival in Haarlem 3e bij de ZINGmagazine publieksprijs. We schreven een mooi artikel over deze finale maar plaatsten een foto van een ander jeugdkoor. Hierbij de juiste foto. Meiden van Senta en dirigent Sylvia van der Vinne, gefeliciteerd!

www.koorschoolsenta.nl

FOTO FOTOLUX ZALTBOMMEL

Een vraag over stemgebruik?
Mail je vraag naar redactie@zingmagazine.nl en wie weet vind je het antwoord van stemcoach Debby Mureau in de volgende Nazit.

**STEM
KWES
TIES**

Kan het kwaad als ik blijf doorzingen terwijl ik verkouden ben?

Een verkoudheid is altijd vervelend voor een zanger, zeker als je wilt performen. En de angst dat de stem er onder te lijden heeft is niet ongegrond. Verkoudheden kunnen op je stem slaan, inderdaad. Dat merk je bijvoorbeeld als je slijm ophoest (luchtweginfectie), als je stem schor klinkt en maar moeilijk op gang komt, en als de sturing van de stem een probleem wordt. Bij een neusverkoudheid functioneert de stem vaak nog prima. Wel is de doorgang naar de neus verstopt en is resonantie ruimte ver te zoeken, maar je kunt gewoon zingen.

In mijn praktijk blijkt bij vrijwel alle intakegesprekken dat een stemprobleem is ontstaan naar aanleiding van een verkoudheid. De verkoudheid zelf is dan niet de boosdoener. Vaak gaat men ongemerkt compenseren zonder stemrust te nemen. En juist dan is er het gevaar van oedeem (vocht) op de stembanden, wat weer kan leiden tot stembandknobbeltjes als iemand gewoon doorgaat met veel spreken en zingen. Koorzangers met een spreekberoep (docenten met name) vergeten vaak dat ook de techniek van de spreekstem bepalend is. Kortom; doorzingen en –spreken tijdens een verkoudheid vraagt om voorzichtigheid:

- Zing alleen als er sprake is van een neusverkoudheid, en de stem nog prima functioneert.
- Beperk in dat geval de stembelasting, waar mogelijk.
- Repeteer niet te lang.
- Warm goed op en houd in de gaten of de stem daar normaal op reageert
- Ga niet kuchen, hoesten en keelschrappen als je slijm voelt. Probeer het hoesten (alléén wanneer er sprake is van een droge kriebelhoest) zoveel mogelijk te laten. Wanneer er slijm los moeten komen, gebruik dan slijmverduunners.
- Zorg dat de neusdoorgang zo goed mogelijk open blijft. Adem door mond en neus in boven kop hete kamillethee; erg fijn voor de slijmvliezen.
- Drink extra veel vocht. Het lichaam verliest tijdens verkoudheden meer vocht dan normaal.
- Probeer meer te slapen en rusten.
- Beperk het volume, zing met extra aandacht voor stemeconomie: ga niet compenseren met spanning wanneer de stem beperkingen heeft. Dan maar minder luid, hoog of virtuoos!

www.ad-voice.nl

FROMMERMANN

IN HET VOLGENDE NUMMER

**Frommermann viert Frommerkerst •
Messiah en meer - bekende dirigen-
ten over hun favoriete kerstmuziek
• Persberichten - do's & dont's •
Concerttips, cd's, boeken en mee-
zingen**

deadline nieuws en agenda 12 november 2014

M O T I E F J E S

Gek op koormuziek? Bezoek de **concerten van het Seizoen Oude Muziek!** Ensemble Epsilon brengt in december een prachtig kerstprogramma, en begin 2015 voert Concerto Copenhagen olv Lars Ulrik Mortensen Bachs Hohe Messe uit. In mei komt het Tsjechisch Ensemble Tiburtina naar Nederland voor een concertreeks met werken van Hildegard van Bingen, waarna het Collegium Vocale Gent het seizoen afsluit met madrigalen van Carlo Gesualdo. Bestel kaarten voor deze vier concerten en ontvang 15% korting! Zie www.oudemuziek.nl/seizoen/koor.

Op zondag 23 november zingt het Gelders Bach Collegium olv Wolfgang Lange het Requiem van Duruflé. Dit concert vindt plaats in het kader van een vespersdienst voor Eeuwigheidszondag. Voor deze bijzondere uitvoering zoeken wij nog versterking van **ervaren zangers**, met name **bassen, tenoren en altten**. Repetities op maandagavonden, in Apeldoorn. Belangstelling? Stuur een mail naar secretaris@geldersbachcollegium.nl.

Project-kamerkoor la Rosa olv Hans Noyens zoekt nog **projectzangers (SATB)**. Op het programma staan oa Sviridov, Poulenc en Geza Frid. Repetities aantal vrijdagavonden en weekenddagen in periode februari/maart 2015 in Utrecht (enkele in Amsterdam). Concerten 21 en 22 maart. Informatie en aanmelden (voor 1 november!) bij Vroon Pigmans, j.a.veldhuis@zonnet.nl

Beste tenor! Lijkt het je wat om je aan te sluiten om mee te gaan naar Pécs in Hongarije, om daar van 24 juli – 2 augustus 2015 deel te nemen aan het Europa Cantat festival? Het ensemble heet Esthers Tiental: 3 sop, 3 alt, 2 tenor, 2 bas. Een van de twee tenoren haakt voor dit project af, we zoeken daarom een tijdelijke vervanger. We repeteren eens per maand op zondagmiddag in Amsterdam. Meer informatie: ewouters@xs4all.nl of 06-16210383

Vocal group Vocalicious zoekt **nieuwe zangers (m/v)**. Ben of ken jij een zanger(es) tussen de 20 en 40 met zang- en podiumervaring, solistische kwaliteiten en affiniteit met vocal percussion? Stuur je muzikaal cv naar info@vocalicious.nl. Audities zijn op onze vaste maandagse repetitieavond in Utrecht.

Schoonh. Gem. Koor biedt aan: **sta-/zit-tribune**, 5 niveaus, capaciteit ca. 80 pers., oerdegelijk gemaakt van hardhout en gegalvaniseerd staal, demontabel. Boekwaarde/richtprijs € 640,-. Evt. foto's beschikbaar, af te halen in Polsbroek/U. almvandelft@gmail.com of 0348-551677

Het Concertkoor NSF voert op Allerzielen, zondag 2 november **twee prachtige Requiems** uit. Het Requiem van Mozart en het Requiem van Fauré. Solisten: Albert van Ommen, Nanco de Vries, Selma Harkink en Martine Staesser, Strijklucht orkest. 14u in het MCO, Heuvellaan 33 in Hilversum, info: 06-38244912, www.concertkoornsf.nl, jenneke_bokhorst@hotmail.com

In het volgende nummer een gratis motiefje plaatsen?

Voor niet-commerciële doeleinden kunt u gratis een motiefje van maximaal 50 woorden plaatsen. Stuur uw tekst in via www.zingmagazine.nl, onder het kopje 'kopij'. De volgende editie verschijnt 12 december. Aanleveren tekst: uiterlijk 12 november. Commerciële adverteerders kunnen tussen de motiefjes adverteren voor € 25,- per centimeter hoogte bij 1-koloms breedte. Voor meer informatie: 020-6755308.

Projectkoor Leusden-2016 zoekt leden (m/vr). Repetities: drie 'noten'-repetities op zat. in mrt/mei/juni-2015, en verder koorrepetities – ook op zaterdag – in sep-okt-nov-dec 2015. Begin januari 2016 drie feestelijke nieuwjaarsconcerten in Leusden olv Bert Eerden. Zelfstudie mbv files. Repertoire: 19 liederen, a capella en mét begeleiding, in alle stijlen. Voor info/voorwaarden deelname/data en aanmelden (tot 1/12-'14): projectkoor.leusden@telfort.nl

Zangers gezocht voor ons Bachproject. Heerlijke barokmuziek van Bach. Hij vertelt zelf. We zingen oa delen uit de Hohe Messe, Matthäus-Passion, Lutherse Mis en enkele cantates. Repetitie: donderdagavond in College de Meer, Amsterdam-Watergraafsmeer. Ook projectzangers welkom! Concert is in januari 2015. www.deamsterdamsebachvereniging.nl, info@deamsterdamsebachvereniging.nl

Popkoor Bloxymusic uit Blokzijl (Overijssel) zoekt een **enthousiaste dirigent** die ons wekelijks kan begeleiden en met enige regelmaat met ons een optreden kan verzorgen. In onze visie staat vooral het samen zingen, kwaliteit en gezelligheid bovenaan! Op dit moment oefenen wij op de donderdagavond en meer informatie en een telefoonnummer kunt u vinden op onze website bloxymusic.nl. Reacties kunnen naar: bloxymusic@live.nl.

colofon

UITGEVER

ZINGmagazine
Postbus 11497, 1001 GL Amsterdam
tel: 020 531 20 10 fax: 020 531 20 19
info@zingmagazine.nl
www.zingmagazine.nl
Bank algemeen: Rabo 14.15.28.850
IBAN: NL93 RABO 0141 5288 50
BIC: RABONL2U
Bank abonnementen: Rabo 14.19.16.184
IBAN: NL33 RABO 0141 9161 84
BIC: RABONL2U
Bezoekadres: Rozenstraat 206
1016 PA Amsterdam

REDACTIE

Oswin Schneeweisz (hoofdredacteur),
Mariette Effing (redactiesecretariaat),
Elke Jansen (eindredacteur)

REDACTIEADRES

ZINGmagazine
Driebergse weg 18
3708 JC Zeist
redactie@zingmagazine.nl

REDACTIEMEDEWERKER

Monique van den Hoogen

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Martine Bolder, Debby Mureau, Gerdjan Rapati, Twan Geurts, Tia Schutrups, Wilke te Brummelstroete

UITGEVER

Gilles Graafland (gilles@landgraphics.nl)

ADVERTENTIE-AQUISITIE

Keijser 18 Mediaproducties
Ollie Schmitz, ollie@k18.nl,
Ronald Willemsen, ronald@k18.nl,
Erk Willemsen, erk@k18.nl
tel: 020 675 53 08

SECRETARIAAT, ADMINISTRATIE EN PUBLIC RELATIONS

Mirjam Berendse, Mariena Graafland

VORMGEVING

Landgraphics, Amsterdam

DRUKWERK

Grafisch bedrijf Schotanus & Jens, Nieuwegein

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige ander manier, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever behoudt zich het recht voor advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Neem een abonnement:
abo@zingmagazine.nl
of bel 020 531 20 10

ZINGmagazine verschijnt zes maal per jaar.
Jaarabonnement Ned / België € 32,50
Jaarabonnement buiten Benelux € 42,50
Jaarabonnement buiten Europa € 52,50
Losse nummers € 5,90
Zie voor meer mogelijkheden en speciale abonnementsaanbiedingen de advertentie elders in dit nummer.

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij tenminste een maand voor het verstrijken van de abonnementsperiode schriftelijk wordt opgezegd.

ZINGmagazine werkt samen met

Sing Along Events, KBZON en BALK

Neem nu een abonnement Of geef een abonnement kado!

En kies een gratis Tipboek, of introductiekorting,

Onze aanbieding:

- **Neem een abonnement en ontvang gratis Tipboek Zang twv. € 14,90.**
- **Of geef een abonnement op Zing Magazine kado! En ontvang zelf Tipboek Zang in de brievenbus.**
- **Of neem zelf een abonnement met € 5,- introductiekorting en betaal maar € 27,50 voor een heel jaar!**

Een jaarabonnement kost € 32,50.

Hoe word ik abonnee?

- Bel 020 531 20 10 of mail abo@zingmagazine.nl (vermeld alle gegevens die ook in de bon hieronder gevraagd worden)
- Of vul het formulier op de website in.
- Of vul de bon hieronder in, stuur op naar:
ZINGmagazine
Antwoordnummer 9386, 1000 XH Amsterdam

* Bijdrage verzendkosten Tipboek Zang € 2.50.

www.zingmagazine.nl

Tipboek Zang is een handige en helder geschreven gids voor zangers in elke stijl, van klassiek tot rock en jazz; voor koorzangers, thuiszangers en solozangers, voor beginnende en ervaren zangers, voor jonge en oude zangers; een leesboek bomvol praktische informatie en nuttige tips.

ZING MAGAZINE A B O N N E M E N T S B O N

- ☐ Ik geef een jaarabonnement (€ 32,50) op Zing Magazine kado:

Mijn naam _____

Straat _____ Nr _____

Postcode _____ Plaats _____

Telefoon _____ E-mail _____

Het kado-abonnement is voor onderstaande persoon:

Haar/zijn naam _____

Straat _____ Nr _____

Postcode _____ Plaats _____

Telefoon _____ E-mail _____

- ☐ en ontvang zelf (na betaling van de acceptgiro) Tipboek Zang

- ☐ Ik neem zelf een jaarabonnement op Zing Magazine (6 edities voor € 32,50) vanaf het eerstvolgende nummer.

☐ Ik wil graag gratis het Tipboek in de bus ontvangen.

☐ Ik maak liever gebruik van de introductiekorting van € 5,- en betaal maar € 27,50

Mijn naam _____

Straatnaam _____ HsNr _____

Postcode _____ Plaats _____

Telefoon _____ E-mail _____

- > Stuur op (in open envelop zonder postzegel) aan:
Uitgeverij de Inzet
Antwoordnummer 9386
1000 XH Amsterdam
- > Of mail de gevraagde gegevens naar:
abo@zingmagazine.nl
- > Of vul het formulier in op de website: www.zingmagazine.nl

Koorklanken in de winter!

VR 19 DEC

St. Jacobs Kammarkör Stockholm

Zweedse kerstliederen, uitgevoerd op het allerhoogste niveau. Inmiddels mag ook het buitenland in de donkere dagen voor Kerst ervan genieten!

LOCATIE: CATHARINAKERK

ZO 21 DEC

Weihnachtsoratorium Nederlandse Bachvereniging

'Jauchzet, frohlocket!' Op de laatste zondag voor Kerst kunt u het weer horen, Bachs Weihnachtsoratorium. Wat gaf Bach het kerstverhaal toch prachtig weer

WO 14 JAN

Lets Radiokoor Kaspar Putnins dirigent

Het Lets Radiokoor wordt gezien als één van 's werelds allerbeste koren. Het Lets Radiokoor kent technisch en muzikaal geen grenzen... Werk van o.a. Pärt

LOCATIE: CATHARINAKERK